
BEKLEME ODASINDAN OTURMA ODASINA

Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten
Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair
Kısa Bir Değerlendirme

Zümray Kutlu



ANADOLU KÜLTÜR



AÇIK
TOPLUM
VAKFI

Anadolu Kültür, kültür-sanatın farklı alanlarından, iş dünyasından ve sivil toplum alanından kişiler tarafından, kültürel ve sanatsal üretimin Türkiye’nin farklı şehirlerinde ve yurtdışında desteklenmesi amacıyla, kâr amacı gütmeyen bir kültür kurumu olarak 2002 yılında kuruldu. Çalışmalarını, sanatsal etkinliklerin paylaşılmasıyla toplumda karşılıklı anlayış ve duyarlılığın gelişebileceğine, bölgesel farklılıklar ile önyargıların aşılabileceğine ve kültürel hayatın zenginleşmesiyle vatandaşlık, kimlik ve aidiyet gibi kavramların tartışılacağına, bu ekseninde gerçekleşecek tartışmaların toplumsal uzlaşmaya katkıda bulunacağına inanarak sürdürüyor. Anadolu Kültür, aynı zamanda, sanatsal işbirliklerine ve eleştirel tartışmalara alan açacak mekânlar yaratmaya çalışıyor.

Açık Toplum Vakfı, Türkiye'nin insan hakları, demokrasi ve evrensel değerlere karşı daha duyarlı ve daha açık bir toplum olabilmesi amacıyla 20 Ağustos 2008'de kurulmuştur. Açık Toplum Vakfı, öncelikli olarak açık toplum ilkeleri doğrultusundaki projelere mali destek vermenin yanı sıra çalışmalar yaptığı alanlarda yayınlar çıkartmaktadır. Vakıf, AB-Türkiye üyelik süreci, reform, kadın hakları, eğitim, bölgesel farklılıkların giderilmesi, sivil toplumun güçlenmesi gibi öncelikli ilgi alanlarına giren girişimleri proje veya kurum ölçeğinde desteklemektedir.

Zümray Kutlu, Özel Darüşşafaka Lisesi’nin ardından lisans ve yüksek lisansını Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sosyoloji Bölümü’nde tamamladı. ODTÜ’de ve ikinci yüksek lisansını yaptığı Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi’nde tezlerini mültecilerin gündelik hayatları, ekonomik ve sosyal, haklara erişimi üzerine hazırladı. London School of Economics’ten aldığı araştırma bursu ile 11 Eylül’ün ardından İngiltere’de çıkan anti-terörizm yasaları üzerine çalışmalar gerçekleştirdi. Doktora çalışmasını İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde tamamlayan Kutlu halen Anadolu Kültür’de Program Koordinatörü olarak çalışıyor, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Yüksek Lisans ve Organizasyon-Yönetim Doktora programlarında ders veriyor.

Bu çalışma, Açık Toplum Vakfı ve Anadolu Kültür’ün ortak projesidir.



İçindekiler

1.....	1. GİRİŞ
	Metot ve Saha Çalışması Hakkında
3.....	2. SURİYELİ MÜLTECİLERE İLİŞKİN YASAL ÇERÇEVE
5.....	3. SURİYELİ MÜLTECİLERİN TEMEL HAKLARINA ERİŞİMİ İÇİN YAPILAN DÜZENLEMLER VE MEVCUT DURUM
	2.1 Sınırdan Geçiş ve Kayıt Süreci
	2.2 Barınma Koşulları
	2.3 Çalışma Hakkı ve Koşulları
	2.4 Eğitim Hizmetlerine Erişim
	2.5 Sağlık Hizmetlerine Erişim
	2.6 Yerel Halkla İletişim
13	4. SURİYELİ MÜLTECİLERLE ÇALIŞMA YÜRÜTEN STK’LAR
	4.1 Hukuki/Sosyal Destek ve Danışmanlık
	4.2 İnsani Yardım
	4.3 Sağlık
	4.4 Eğitim
	4.5 Mesleki Eğitim
	4.6 Çok Amaçlı Merkezler
	4.7 Kültür Sanat
	4.8 Araştırma
	4.9 Konferans/Atölye/Eğitim
	4.10 STK’lara Dair Genel Gözlemler
26	5. SONUÇ
28	KAYNAKLAR
30	EK 1 – Mültecilere Yönelik Çalışma Yürüten STK’lar ve Çalışma Alanları
31	EK 2 – Görüşme Yapılan Kurumların Listesi
33	EK 3 – Antep Valiliği İl Afet Acil Durum Müdürlüğü Suriyeli Mültecilerle İlgili Faaliyet Gösteren Kurumların Listesi

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AFAD	T.C Başbakanlık Afet ve Acil Yönetim Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HYD	Helsinki Yurttaşlar Derneği
ICMC	International Catholic Migration Commission
İHD	İnsan Hakları Derneği
İKGV	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
IMC	International Medical Corps
MC	Mercy Corps
MAZLUM-DER	İnsan Hakları ve Mazlumlara için Dayanışma Derneği
MSF	Medicine Sans Frontier
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SGDD	Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SKYGD	Sosyal ve Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TOG	Toplum Gönüllüleri Vakfı
TTB	Türk Tabipleri Birliği
YÖK	Yüksek Öğrenim Kurumu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1 GİRİŞ

2011 yılında Türkiye kapılarını Suriyeli mültecilere¹ açtığında sayının milyonları bulacağını hükümet de dahil kimse düşünmemişti.² Oysa, dört yıl içerisinde Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerin sayısı iki milyonu buldu. 2015 içerisinde ise bu rakamın 2.5 milyonu bulacağı öngörülmüyor.³ Hem Türkiye hem de Ortadoğu’nun farklı ülkelerine dağılmış Suriyelilerin memleketlerine dönüşlerinin bilinmez bir zamana ertelendiği, hatta belki birçoğu için dönüşün artık hiç söz konusu olmayacağı ise gün geçtikçe netleşiyor.

Türkiye, Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimine dair bir takım düzenlemeler yapmış olsa da mevcut mevzuat hala Suriyeli mültecileri geçici bir kriz, sorun gibi ele alıyor ve hak temelli bir tutum sergilemiyor.

Türkiye 2011 yılının başında “misafir” olarak nitelediği Suriyeli sığınmacılar için sınır şehirlerinde birçok kamp açtı. Türkiye’nin 10 ilinde kurulan 24 kampta yaklaşık 256.000 mülteci kalıyor.⁴ Kampta barınan mültecilere AFAD koordinasyonunda yardım sağlanıyor ve sınırlı sayıda STK, AFAD ve BMMYK ile işbirliği içinde kamplarda çalışıyor.⁵ Kamp dışında yaşayan ve farklı kurumlar tarafından yaklaşık olarak 1.8 milyonu bulduğu belirtilen Suriyeli mülteci ise Türkiye’nin farklı şehirlerinde kendi imkanları ile hayatlarına devam ediyor. Büyük çoğunluğu Hatay, Antep, Kilis, Urfa

¹ Bu raporda Türkiye’de bulunan Suriyeliler Türkiye hukukundaki resmi statülerine bakılmaksızın mülteci olarak adlandırıldı.

² Türkiye’nin Nisan 2011’den Kasım 2014’e kadar yaptığı harcaması 4,5 milyar dolar. BM ve Avrupa ülkelerinden gelen miktar ise 246 milyon dolar olarak belirtiliyor. Ayrıntılı bilgi için Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul, s. 12.

³ BM’nin tahminlerine göre Suriye’den mülteci akını 2015 yılında da devam edecek ve Türkiye’deki Suriyeli mülteci sayısı 2,5 milyonu bulacak. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28845005.asp>

⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korunamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560

⁵ Suriyeli mültecilerin konakladığı kamplardaki koşullar birçok uluslararası kuruluş tarafından oldukça olumlu değerlendirildi. http://www.nytimes.com/2014/02/16/magazine/how-to-build-a-perfect-refugee-camp.html?_r=0

ve Mardin olmak üzere sınır şehirlerinde yoğunlaşan mültecilerden iş bulma ümidi ile daha büyük şehirlere göç edenler de var. İstanbul’da yaşayan Suriyeli mültecilerin sayısının 330.000’i bulunduğunu, İstanbul’un yanı sıra İzmir, Mersin, Adana gibi şehirlerin de mülteciler için bir çekim merkezi olduğunu artık biliyoruz.⁶

Peki mülteciler dört yılı aşkın zamandır nasıl bir hayat sürüyor, geçimlerini, ihtiyaçlarını nasıl karşılıyorlar? Yapılan araştırmalardan ve gözlemlerimizden yola çıkarak kamp dışında yaşam mücadelesi veren Suriyeli mültecilerin, barınma, sağlık, eğitim hizmetlerine yeterli erişimleri olmadan, çalışma hakkından mahrum edilmiş bir şekilde, yoksulluk içinde Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşam savaşı verdiğini söyleyebiliriz.

“Misafirlikleri” gittikçe uzayan Suriyeli mültecilerin sayıları artıp ülkelere dönüşleri imkansız hale geldikçe Türkiye’deki hayatlarının düzenlenmesi, yaşam koşulları, hakları daha da önemli hale geliyor. Türkiye, Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimine dair bir takım düzenlemeler yapmış olsa da mevcut mevzuat hala Suriyeli mültecileri geçici bir kriz, sorun gibi ele alıyor ve hak temelli bir tutum sergilemiyor. Hükümet tarafından yapılması gereken entegrasyona yönelik müdahaleler en iyi ihtimalle seçim ertesini bekleyecek. Ancak, Suriye krizinin başından itibaren birçok belediyenin ve STK’nın Suriyeli mültecilerin koşullarını iyileştirmek için farklı alanlarda çalışmaları yürüttüğünü biliyoruz. Bu rapor, kamp dışında yaşayan Suriyelilere destek veren STK’ların ve yürüttükleri çalışmanın mütevazı bir dökümünü yapmayı amaçlıyor.

Rapor, giriş ve sonuç bölümlerinin dışında

⁶ ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014) *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler* - <http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye'deki-suriye'den-gelen-multeciler720.pdf>, syf. 6.; <http://www.haberturk.com/gundem/haber/975425-istanbulda-sariyer-nufusu-kadar-suriyeli-yasiyor>

2 SURİYELİ MÜLTECİLERE İLİŞKİN YASAL ÇERÇEVE

Yasal ve idari düzenlemeler, Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin “mülteci” olarak tanınmasına izin vermiyor. Bu durumu açıklamak için öncelikle uluslararası hukuk bakımından sığınmacılar ve mülteciler konusunda hukuki zemini sağlayan 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi* ve *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü*’ne Türkiye’nin ne şekilde taraf olduğunu ortaya koymak gerekiyor.

Suriyeli mültecilere ilişkin yasal düzenlemelerde Türkiye, Avrupalı-Avrupalı olmayan ayrımını net bir şekilde koyan mevcut coğrafi çekince tavrında ısrarlı.

Cenevre Sözleşmesi mülteci tanımını “1951’den önce ve Avrupa’da meydana gelen olaylar” şartları ile sınırlandırırken 1967 Protokol’ü ile birlikte bu tarihi ve coğrafi çekince kaldırıldı. Türkiye ise 1961 tarihinde onayladığı Cenevre Sözleşmesi’nin ardından 1967 tarihli Protokol’ü coğrafi çekinceyi sürdürerek imzaladı.⁹ Coğrafi çekince ile Türkiye, sadece Avrupa’dan gelen sığınmacıları kendi sınırları içinde mülteci olarak kabul etmeyi seçti ve Avrupalı ve Avrupalı olmayanlar arasındaki ayrım bugüne kadar süregeldi.¹⁰ Avrupa ülkeleri dışından gelenler Türkiye hukukuna göre “sığınmacı” olarak tanımlandı ve mülteci statüsünden yararlanamayacakları belirtildi.¹¹

⁹ Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ni 29 Ağustos 1951 tarihinde 359 sayılı Kanunla, 1951 Sözleşmesi’ne ek 1967 Protokolü’nü ise 5 Ağustos 1968 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylayarak kabul etti.

¹⁰ Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde coğrafi çekincenin kaldırılmasına ilişkin bir takım çalışmaların yürütüldüğünü biliyoruz. Türkiye, 2005 yılında “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planında coğrafi çekincelerin kaldırılması için Avrupa ülkelerinden beklenen sorumluluk paylaşımına dair taleplerini sıralayarak 2012’de coğrafi çekincenin kalabileceğinin sinyallerini veriyordu. Ancak son düzenlemelere baktığımızda coğrafi çekincenin kaldırılmasına yönelik herhangi bir adımın planlanmadığını söyleyebiliriz.

¹¹ Söz konusu ayrım, Türkiye’nin karşılaştığı göç dalgası neticesinde yürürlüğe soktuğu 1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden ve Başka Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden

Türkiye’nin coğrafi konumu düşünüldüğünde Türkiye’ye gelen sığınmacıların büyük çoğunluğunun Avrupa dışından geldiğini tahmin etmek zor değil. Suriye, İran, Irak, Afganistan hatta Afrika ülkelerinden gelenler bu coğrafi çekince nedeniyle Türkiye’de mültecilik statüsü alamıyor. Dolayısıyla, Türkiye’de mülteci statüsünden yararlanamayan, hukuki anlamda mülteci statüsüne sahip olmadan Türkiye sınırları içinde yaşamını sürdüren, üçüncü bir ülkenin onları kabul etmesini bekleyen ya da kaçak yollarla Avrupa’ya geçişin yollarını arayan on binlerce mülteci bulunuyor. Suriyeli mültecilerle birlikte bu rakam artık milyonlara ulaşıyor.

Suriyeli mültecilere ilişkin yasal düzenlemelerde Türkiye, Avrupalı-Avrupalı olmayan ayrımını net bir şekilde koyan mevcut coğrafi çekince tavrında ısrarlı. Ancak, sayıları hızla artan Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğunun kalıcı olduğunun netleşmesi ile son dönemde iki önemli düzenleme yapıldı. Bunlardan ilki 2.2. 2013 tarihli 6468 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*. Bu kanun ile beraber kurulan *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*’nün, şimdiye kadar yabancılarla ilgili işlemleri yürüten Emniyet Müdürlüğü’nden yetkileri kademe olarak devralmaya başlaması, Türkiye’deki yabacılar konusunun bir güvenlik sorunu olmaktan çıkmasının emareleri olarak değerlendiriliyor. *YUKK*’un getirdiği bir diğer önemli değişiklik ise daha önceki düzenlemelerde yer alan “sığınmacı” kavramından vazgeçilerek bu kavramın yerine “şarh mülteci”, “ikincil koruma” “geçici koruma” gibi yeni kavramların kullanılmaya başlaması. Bu değişiklik, Suriyeli mülteci-

Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanabilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’te yer alıyor. Resmi Gazete, 30.11.1994/22127(4.9.1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).

üç bölümden oluşuyor. Raporun ikinci bölümü Suriyeli mültecilerin yasal durumları ile ilgili bilgi içeriyor. Üçüncü bölümde ise Türkiye’deki Suriyeli mülteciler hakkında hazırlanan raporlara referansla özellikle sağlık, eğitim, barınma gibi temel hizmetlere erişimde mevcut genel durum ilgili mevzuatla birlikte sunuluyor. Suriyeli mültecilerle çalışan belli başlı STK’ların çalış-

ma alanlarına göre dökümünün yapıldığı ve yürütülen çalışmaların özetlendiği dördüncü bölümde STK’lara ilişkin genel gözlemlere ve görüşme esnasında yaşanan deneyimlere de yer veriliyor. Rapor, çalışma esnasında edinilen gözlemlere ve görüşmelere dayanarak ortaya konan ihtiyaçların ve önceliklerin sunulduğu sonuç bölümü ile tamamlanıyor.

ması esnasında Esenyurt’ta faaliyet gösteren özel bir Suriye okulu da gözlem amaçlı ziyaret edildi.

Çalışmada hem uluslararası hem de Suriyeli STK’lara erişimde ve bilgi edinmede yaşanan zorluklar nedeniyle odak Türkiye’li STK’lara kaydırıldı.⁷ Toplamda 48 STK ile iletişime geçildi. Bu STK’ların 28’i çalışmaları hakkında bilgi verirken, 17’si sınırlı bilgi aktardı ya da bilgi talebine cevap vermedi.⁸ 3 STK ise Suriyeli mültecilere yönelik ayrı bir çalışma yürütmediklerini bildirdi. Görüşülen ve iletişime geçilen tüm kurumların listesini bu raporun sonunda bulabilirsiniz.

Zaman sınırı nedeniyle görüşme yapılamayan STK’ların yürüttükleri çalışmalar hakkında bilgi edinmek amacıyla web siteleri ziyaret edildi ve hem İGAMDER raporundan hem de STK’ların web sitelerinden elde edilen bilgiye de raporda yer verildi.

⁷ Aynı şekilde uluslararası STK’ların büyük çoğunluğu görüşme talebine çekimser yanıtlar verdi, soruları cevaplamakta tereddüt yaşadı. Birçok uluslararası STK Türkiye’de çalışmak için Türkiyeli STK’lar ile işbirliği yapıyor. Yabancı STK’ların Türkiye’de faaliyetleri izne tabii ve İGAMDER bu izinlerin kolay alınmadığını belirtiyor.

⁸ Türkiyeli STK’lardan randevu almak ve görüşmeleri ayarlamak iş yoğunlukları nedeniyle oldukça güç oldu. Alman randevuların sürekli değiştirilmesi, sürekli seyahat eden ekipler nedeniyle görüşmelerde aksaklıklar yaşandı.

Metot ve Saha Çalışması Hakkında

Bu çalışma, Ocak 2015-Nisan 2015 arasında Zümray Kutlu-Tonak tarafından gerçekleştirildi. Çalışma temel olarak İstanbul’da ve özellikle mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları sınır şehirlerinde kamp dışında yaşayan Suriyelilere destek veren STK’ların ve yürüttükleri çalışmaların genel bir dökümünü yapmayı amaçladı. Zamanın sınırlı olması, hedeflenen bölgelerde Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten STK’ların sayıca fazla olması nedeniyle rapor bu alanda çalışma yürüten tüm STK’ların dökümünden ziyade yürütülen çalışmalar hakkında genel fikir verecek bir başlangıç olarak kurulandı. Bu çalışmanın devam ettirilmesi, kurumların çalışmalarının güncellenmesi ve bu alanda çalışma yürüten, henüz görüşülmemiş STK’ların rapora eklenmesi alana katkı sağlayacaktır.

Çalışmada ilk olarak Suriyeli mültecilerle ilgili hazırlanmış raporlar, kitaplar, haberler ve web siteleri incelendi. Ardından da kar-topu tekniği kullanılarak Mart ve Nisan aylarında bu alanda faaliyet gösteren STK’lar ile görüşmeler gerçekleştirildi. İstanbul ve Antep’te ağırlıklı olarak yüz yüze görüşmeler yapıldı. Hatay, İzmir, Urfa ve Ankara merkezli STK’ların görüşleri ise e-mail ve telefon yoluyla toplandı. Raporun hazırlan-

lerle ilgili son dönemdeki en önemli güncel düzenleme olan *Geçici Koruma Yönetmeliği*'nin de altyapısını oluşturuyor.

YUKK'un 91. maddesi çerçevesinde 22 Ekim 2014'te çıkarılan *Geçici Koruma Yönetmeliği* Suriye vatandaşlarının yanı sıra Suriye'den gelen vatansızları ve mültecileri de kapsıyor. Yönetmelikte Suriyelilere ilişkin önemli ve belirleyici olan geçici koruma şu şekilde tanımlanıyor:

“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen ve sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma.”

Yönetmelik'te geçici korumanın süresine dair herhangi bir açıklama getirilmiyor. Geçici korumanın başlangıcını, bitişini, hangi bölgelerde ve kimin için geçerli olacağını belirleme yetkisi ise Bakanlar Kurulu'na veriliyor. Yönetmeliğin 22 Maddesi geçici koruma kapsamındaki yabancılara bir geçici koruma kimlik belgesi verilmesini öngörüyor. Ancak geçicilik statüsünün ve verilen kimlik belgesinin ikametgâh izni yerine

geçmeyeceği ve vatandaşlık başvurusu için bir adım teşkil etmeyeceği belirtiliyor. Kimlik belgesinin Türkiye'deki yasal ve sosyal işlerin yürütülmesi saikiyle verildiğinin altı çiziliyor. Yönetmelik kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişimini düzenlemeyi amaçlıyor.

Sonuç olarak, Suriyeli mültecilere ilişkin düzenlemelerde Türkiye mevcut coğrafi çekincenin devam ettirilmesinde ısrarlı. *YUKK* ve *Geçici Koruma Yönetmeliği* Suriyeli mültecileri “misafir” olarak görmenin bir devamı. Yönetmelik, Suriyeli mültecilerin bir kimlik kartı alabilmelerini öngörüyor, geçici bir süre için ülkede kalmalarına müsaade ediyor ancak bu sürenin ne kadar olduğuna dair herhangi bir bilgilendirme yapmıyor. Kalıcı olduğu düşünülmeyen Avrupa dışından gelen tüm diğer mültecilerle beraber Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki konumları, kalışları, temel haklara erişimleri hükümetin verdiği ve vereceği kararlara tabi. Ülkedeki kalışlarına hükümetin alacağı bir kararla hemen son verilmesi mümkün. Dolayısıyla, mevcut mevzuatın Suriyeli mültecilerin ülkedeki durumunu net, ayrıntılı ve hükümetlerin alacağı karara göre değişmeyecek şekilde hak temelli bir perspektifle uzun erimli ele alması büyük önem teşkil ediyor ve aciliyet taşıyor.

3 SURIYELİ MÜLTECİLERİN TEMEL HAKLARINA ERİŞİMİ İÇİN YAPILAN DÜZENLEMELER VE MEVCUT DURUM

2011 yılından bugüne Suriyeli mültecilerle ilgili farklı ulusal ve uluslararası kurum tarafından birçok rapor hazırlandı. Bu raporların büyük bir çoğunluğu Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki temel haklara erişimi ve yaşam koşulları ile ilgili bilgi aktarırken son dönemde gerçekleştirilen çalışmaların bir kısmı bu bilgilere ek olarak Suriyelilerin yerleştikleri şehirlerde yerel halkın Suriyelileri nasıl algıladıkları ve aralarındaki ilişkinin nasıl geliştiği ile de ilgileniyor.

Bu bölümde, toplam Suriyeli mülteci nüfusun %85'ini¹² oluşturduğu belirtilen kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimi ile ilgili mevcut düzenlemelerin kısaca aktarılması ve ardından temel haklara erişime dair güncel resmin çizilmesi amaçlanıyor. Mevzuata dair bilgi verirken mevcut düzenlemelerden, mevcut duruma dair bilgi verirken Türkiye'de Suri-

¹² Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul, s. 7.

yeli mültecilerin yaşam koşullarını anlamak amacıyla yapılan 2013 ve 2014 yıllarındaki araştırmalarda ve hazırlanan raporlarda eğitim, barınma, sağlık, ve çalışma koşulları ve yerel halkla ilişkilere dair aktarılan bilgilerden yararlanılıyor.¹³ Temel haklara ilişkin mevcut duruma geçmeden önce ise sağlık, eğitim, çalışma gibi tüm haklardan yararlanmak için önkoşul olan kayıt konusunda kısa bir bilgilendirme yapıyor.

Yapılan çalışmalar mevcut durumun var olan sınırlı mevzuatın bile çok gerisinde olduğunu gösteriyor. Hem eğitim, sağlık gibi temel hizmetleri veren idari birimlerin hem de mültecilerin mevcut durum ve hakları hakkında bilgileri olmadığı gibi, var olan haklara erişimde de sıkıntılar yaşanıyor. Aşağıda, çalışma, barınma, eğitim, sağlık ve Türkiyelilerin Suriyeli mültecilere yönelik algısına ilişkin özet bilgiyi sunuyoruz.

¹³ Yararlanılan raporların tümüne bu raporun kaynaklar bölümünden ulaşabilirsiniz.

3.1 Sınırdan Geçiş ve Kayıt Süreci

Mevzuat: Türkiye Nisan 2011 itibari ile pasaportu olan Suriyeli mültecilere açık kapı politikası uyguluyor. Daha önce Suriye ile ikili ilişkiler nedeniyle vizesiz geçiş imkânının olması da bu süreçte etkili oldu. Ancak, Uluslararası Af Örgütü yanlarında pasaportu olmayanların resmi sınır kapılarındaki geçişlerinin rutin olarak engellendiğini belirtiyor.¹⁴ Kamplarda AFAD tarafından yapı-

¹⁴ Bu çalışmada geçiş sürecinde yaşanan zorluklara yer verilmeyecek ancak ayrıntılı bilgi için Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna bakılabilir. ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014) *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler* - [http://am-](http://am-nesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye-deki-suriye-den-gelen-multeciler720.pdf)

lan kayıtlar kamp dışında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştiriliyor. Biyometrik fotoğraf ve parmak izinin alındığı kayıtlar 2013'te başlamış, BMMYK'nın verdiği destek ile kayıt altına alınan mülteci sayısının 10 Nisan 2015 itibari ile 1.758.092 olduğu belirtiliyor.¹⁵ Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte kayıt altına alınmak için herhangi bir ücret ödemek gerekmiyor.

am-nesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye-deki-suriye-den-gelen-multeciler720.pdf, s. 4.

¹⁵ Erdoğan, M.M. (2015) *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 64.

Mevcut Durum: Kayıtlı olmak Türkiye’de Suriyeli mülteciler için hükümetin sağladığı hizmetlerden yararlanmak için en önemli koşul. Sınırdaki geçişlerin kimi zaman yüzbinleri bulması, giriş çıkışların devam etmesi ve krizin hızlıca çözülerek giriş yapanların ülkelerine döneceklerine dair algı Suriyeli mültecilerin ülkeye girişlerinde herhangi bir kayıt işlemi yaptırmamasının öncelikli nedenleri. Kayıt altına girmek istememelerinde para biriktirip kaçakçıları kullanarak Avrupa’ya gitme hayalleri de etkili. Türkiye’de kayıt altına girerlerse, Türkiye ve AB arasındaki geri kabul anlaşması gereğince Avrupa ülkelerinden sınır dışı edilerek Türkiye’ye dönmek zorunda kalacaklarına dair yanlış bir bilgi üzerinden hareket ediyorlar. Sonuç olarak, farklı nedenlerden kayıt yaptırmayan mülteci sayısının yüksek olduğu tahmin ediliyor. SGDD ve IMC’nin Antep’te yaptığı çalışmada görüşme yapılan mülteciler arasında kayıt sürecini çok zaman alıcı bulan, bu konuda bilgi sahibi olmayan ve ev sahibi ya da muhtarın onayını bekleyenler çoğunlukta. Kayıt olmayanlar genelde erkek ve kayıt oldukla-

rı taktirde nerede olduklarına dair bilginin Suriye’ye gideceğinden korktukları da yapılan çalışmalarda belirtilmiş.¹⁶

Kayıt konusu özellikle kamp dışındaki mültecilerin sayısını belirlemede ve ihtiyaç duydukları hizmetleri ulaştırmada hem hükümet yetkilileri hem de STK’lar için durumu zor ve karmaşık hale getiriyor. Kayıt olan mültecilerin Türkiye’den çıkış ve yeniden girişlerinde de problemlerin yaşandığı belirtiliyor. Ülkeden çıkış ve yeniden giriş izni gerektiriyor ve çoğu zaman bu izinleri almak, neredeyse imkansız olarak niteleniyor.¹⁷

¹⁶ Söz konusu bilgiler SGDD ve IMC’nin yaptığı sunumdan alındı. SGDD ve IMC raporu Antep’te faaliyet gösteren çok amaçlı merkezlerinin programlamasına destek olmak amacıyla yapmış. Rapor için 18 ayrı mahallede 178 hane ile görüşülmüş. Bu hanelerde yaşayan toplam nüfus 1025 kişi olarak belirtilmiş. Örneklemin Antep’te yaşayan mültecileri ne kadar temsil ettiği yönünde net bir bilgi yok. Suriyeli mültecilerin bir bölümü kayıtlı olmadığından Antep’te yaşayan mülteci nüfus tam olarak bilinmiyor, ancak şehirde 400.000 civarında Suriyeli mültecinin olduğu farklı kurumlar tarafından dillendiriliyor.

¹⁷ Bu durum Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü tarafından organize edilen Çarşamba Seminerleri’nden birinde konuşmacı olan Şenay Özden tarafından dile getirildi. Özden, özellikle konferanslara, panellere katılarak Suriye’deki durumu farklı ülkelerde paylaşmak isteyen Suriyeli mültecilerden örnekler vererek ülkeye giriş-çıkışta yaşanan zorluklara değindi.

olmadığını vurguluyor.¹⁹ Yapılan araştırmalar, kira masrafını en aza indirmek için birkaç ailenin bir arada yaşadığını, oda başına düşen kişi sayısının oldukça yüksek olduğunu gösteriyor. Mültecilerin büyük bir çoğunluğu yetersiz ve kötü koşullarda yaşıyor. Ev sahipleri genellikle Suriyeli mültecilerden daha fazla ev kirası alıyor.

Ailenin gelir düzeyine göre barınılan mekânın koşulları da değişiyor. Ancak, çoğu zaman başlarını sokacak bir mekâna rıza gösterdikleri ve bu mekânların yaşamaya elverişli konutlar olmadığı belirtilmiş.²⁰

¹⁹ ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014) *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler* - <http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye'deki-suriye'den-gelen-multeciler720.pdf>, s. 28; AFAD, Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: 2013 Saha Araştırması Sonuçları, s. 9.

²⁰ İGAMDER (2013) *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriye-*

Şehirlerin daha çok kenar mahallelerinde yaşayan Suriyeli mültecilerin evlerinin fiziksel koşulları, ısınma ve hijyen açısından oldukça kötü, banyo ve mutfak çoğu zaman yok.²¹ Özellikle sınır bölgelerinde artan

²¹ *Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor*-<http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf>, s. 11.

²¹ TÜRK TABİBLERİ BİRLİĞİ (2014) *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*, s. 40

3.3 Çalışma Hakkı ve Koşulları

Mevzuat: Türkiye’de yabancıların çalışabilmesi 4817 sayılı *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun*’un hükümlerine bağlı. Ancak, Türkiye’ye çalışmak için gelen yabancılar yönelik bu Kanun’un öngördüğü şekilde başvuruyu yaparak çalışma izni almak yaklaşık üç ay süren oldukça bürokratik ve karmaşık bir süreç. Ayrıca, çalışma izni almak için işverenin başvuru yaptığı ve sürecin işverene getirdiği mali yükümlülükler düşünüldüğünde söz konusu Kanun’un Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarına cevap vermediği gayet net bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu doğrultuda, Mart 2013’te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) Suriyeli mültecilerin çalışma izni alabilmelerini kolaylaştıran hızlandırılmış bir süreç başlattı. Kasım 2014 tarihli *Geçici Koruma Yönetmeliği*’nde de geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların yani kayıtlı mültecilerin, Bakanlar Kurulu’nca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi bölgelerde çalışma izni almak için ÇSGB’ye başvurabilecekleri belirtildi.²²

Bu alandaki son gelişme Şubat 2015’te gerçekleşti. ÇSGB, Suriyeli mültecilere yönelik bir takım düzenlemeler yapmayı planladıklarını ve önercekleri “*Yabancı İstihdamı Yasa Tasarısı*”nda son aşamaya geldiğini açıkladı. Tasarıda Suriyeli mültecilerin han-

²² Geçici Koruma Yönetmeliği’nin “İş Piyasasına Erişim Hizmetleri” başlıklı 29. maddesine göre Suriyelilerin çalışmalarına ilişkin esaslar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu’nca belirleniyor.

mülteci sayısı ve konut azlığı kiraların fahiş oranlarda artışına neden olmuş. Kötü koşulların, suya erişimde yaşanan sıkıntının neden olduğu bir takım salgın hastalıkların görülmeye başladığı da hem Uluslararası Af Örgütü’nün hem de TTB’nin raporlarında yer alıyor.

gi sektörlerde, hangi şartlar altında çalışabileceğine yer veriliyor. Örneğin, bir işletmede çalışan sayısının ancak %10’u kadar Suriyeli mülteci bulundurulabileceği, ancak söz konusu sınırlamanın tarım sektöründe ve mevsimlik işlerde söz konusu olmayacağı basına yansıyan haberlerde yer alıyor.²³ Turizm sektöründe Suriyeli mültecilerin çalışması yasaklanırken mühendislik, sağlık, eğitim gibi alanlarda çalışabilmeleri için ilgili bakanlıktan izin almaları gerekiyor.

Mevcut Durum: Çalışma konusu Suriyeli mülteciler söz konusu olduğunda en çok gündeme getirilen konuların başında geliyor. Suriyelilerin büyük kısmı yanlarında çok az bir para ile ya da çoğu zaman hiçbir şeyleri olmadan Türkiye’ye giriş yapıyor, dolayısıyla hayatlarına devam etmek için para kazanmaları gerekiyor. Mevcut durumda bir takım düzenlemelerle iyileştirilmesi planlanan istihdam yasaları gündelik hayatta Suriyeli mültecilerin kayıtlı ekonomide iş arayarak çalışmasını kolaylaştırmıyor. İşsizliğin gittikçe arttığı ve ucuz emeğin çok olduğu bir ortamda işveren için işçinin kayıtlı olmasından çok ücret seviyesinin düşüklüğü önemli.

Yaşamını idame ettirmek üzere kayıt dışı sektörde iş arayan ve güvencesiz olarak düşük ücretlerle çalışan çok sayıda Suriyeli mülteci bulunuyor. Uluslararası Af Örgütü,

²³ <http://www.dw.de/suriyelilere-calisma-izni-geliyor/a-18250816>

yaptıkları araştırma süresince çalışma izni alabilmiş tek bir Suriyeli mülteciyle bile karşılaşmadıklarını ve bu soruyu yönelttikleri STK’lardan da aynı cevabı aldıklarını belirtiyor.²⁴ Düşük ücretlerle ve normal çalışma saatlerinden çok daha uzun saatler çalışan Suriyeliler tekstilden inşaata, tarımdan ağır sanayiye birçok farklı sektörde çalışıyorlar.²⁵ Mülteciler, kimsenin yapmak istemediği işleri, çok düşük bir ücrete yapıyorlar.²⁶ Uluslararası Af Örgütü’nün yaptığı araştırmada, Suriyeli bir mültecinin aldığı ücret Akçakale’de Türkiyeli bir kişinin aldığının %80’i, Urfa’da yarısı ile %80’i arası, Hatay ve Kilis’te yarısı, İstanbul’da ise üçte biri olarak belirtilmiş.²⁷ Ücret farklılıkları kadar çalışıp ücretini alamama, kötü çalışma koşulları da mültecilerin sık karşılaştıkları sorunlar. Suriyeli mülteciler işe girdiklerinde ne ücret alacaklarını çoğu zaman bilmiyorlar.²⁸ Kayıt dışı çalıştıkları için haklarını aramaları söz konusu olmuyor. Aldıkları ücret düşük olduğu için genelde çocuklar da dahil tüm aile fertlerinin çalışması gerekebiliyor, çocuk işçiliği oldukça yaygın.

Çalışma konusunda göz önünde tutulması gereken bir diğer konu da yerel halk ile Suriyeli mülteciler arasında ucuz emek-işsizlik bağlamında ortaya çıkan gerginlik. Suriyelilerin ucuz işgücü olarak emek pi-

yasasında yer alması Türkiye’de yükselen işsiz nüfusun bir kısmının Suriyelileri bu durumun müsebbibi olarak görmesine, dolayısıyla Suriyeli mültecileri düşman olarak algılamalarına neden oluyor. Türkiyelilerin Suriyeli algısında bu önemli bir yer tutuyor. Erdoğan’ın yaptığı araştırmada “Türkiyelilere Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmeli mi?” sorusuna çalışmaya katılan Türkiyelilerin %47,4’ü kesinlikle verilmemeli cevabını vermiş.²⁹ 2014 yılı içinde Antep, Maraş, Adana’da Suriyelilere yapılan birçok saldırıda da vergi ödemeyen, ucuza çalışan, iş fırsatlarını çalan Suriyeliler söylemi dikkat çekiyor.³⁰

Suriyeli mültecilerin ucuz iş gücü olmasından kârlı çıkanlar ise işverenler. ORSAM & TESEV tarafından hazırlanan raporda Suriyelilerin sınır illerindeki yatırım ortamına işgücü açığını kapatarak katkıda bulunduğu belirtiliyor. Gaziantep Belediye Başkanı Fatma Şahin’in Şubat 2014’te verdiği bir röportajda “Gaziantep’teki 140.000 Suriyeli fabrikalara ilaç gibi geldi” diyerek bir tartışma başlatmıştı.³¹ Erdoğan, 2013 yılında Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları Antep, Kilis ve Adıyaman’ın hem iş piyasasını büyüten, hem işsizliğin en az arttığı üç il olduğunu belirtiyor.³² Suriyeli mültecilerin Antep ve Kilis gibi şehirlerde ekonomiyi canlandırdıkları ve söz konusu şehirlerin işsizlik oranlarının Türkiye ortalamasına göre düşük olduğu da vurgulanan noktalar arasında.³³

²⁹ Erdoğan, M.M. (2015) *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 82.

³⁰ http://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2014_07_18/suriyeli-siginmacilara-yonelik-saldirilar-provokasyon-mu/; <http://www.sendika.org/2014/07/marasta-suriyeli-multecilere-linc-girisimi/>

³¹ Erdoğan, M.M. (2015) *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 80.

³² Erdoğan, M.M. (2015) *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 80.

³³ Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul, s. 22.

3.4 Eğitim Hizmetlerine Erişim

Mevzuat: Türkiye, uyruğu ne olursa olsun tüm çocukların eğitim hakkı olduğunu savunan *Çocuk Hakları Bildirgesi*’nin imzacısı. Bununla birlikte, ulusal mevzuatta Suriyeli mültecilerin Türkiye’de eğitim hizmetlerine erişimini düzenleyen iki belge bulunuyor. Bunlardan ilki Ekim 2014 tarihli *Geçici Koruma Yönetmeliği*, diğeri ise *Yabancılarla Yönelik Eğitime ve Öğretme Hizmetleri Genelgesi*. Geçici Koruma Kanunu Yönetmeliği’nin Eğitim Hizmetleri başlıklı 28. maddesi, yabancıların eğitim faaliyetlerinin geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında MEB’in kontrol ve sorumluluğunda yürütüleceğini belirtiyor. Yüksek öğrenim görme hakkına dair usullerin YÖK tarafından belirleneceği de Yönetmelik’te yer alıyor.

Genelge ise eğitim hizmetleri hakkında daha ayrıntılı bilgi veriyor. Genelge’de Suriyeli ve kayıtlı çocukların MEB’e bağlı okullarda ve Suriyelilere yönelik olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri’nde eğitim alabilecekleri ve Suriyeli çocukların okula yerleştirilmeleri, eğitim haklarına erişimi konusunda da İl/İlçe Eğitim Komisyonları kurulacağı vurgulanıyor. Ancak, ne Yönetmelik’te ne de Genelge’de, anadilde eğitim veren kurumların açılması ile ilgili herhangi bir bilgi yer almıyor.

Mevcut Durum: 2014 yılındaki araştırmalara baktığımızda Suriyeli mültecilerin ancak çok azının eğitim olanaklarına erişebildiğini görüyoruz. Kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin okullaşma oranı %14 seviyelerinde ve BMMYK, Suriye’de yaşayan çocukların büyük kısmının üç senedir eğitimlerine devam edemediklerinin, kayıp bir kuşak oluşma riski bulunduğunun altını çiziyor.³⁴ Okula devam eden Suriyeliler ağırlıklı olarak belediyelerin ya da Suriyeli STK’ların açtıkları özel okullara gidiyorlar.

Bu okulların büyük kısmı oldukça harap binalarda ve temel ihtiyaçlar konusunda sıkıntı yaşıyor.³⁵ Sayıları çok az olmakla beraber, gelir düzeyi iyi, varlıklı ailelerin çocuklarının gidebildiği, örneğin İstanbul’da Alawael Suriye Okulu gibi donanımlı özel okullar da mevcut.³⁶ MEB’e bağlı devlet okuluna gidenlerin oranı ise bir hayli düşük. Özel Suriye okulları MEB’den destek almıyor ancak kapatılmıyorlar da, Yönetmelik devlet eliyle yürütülmeyen okullara ilişkin herhangi bir açıklama getirmiyor.³⁷

Okula devam etmeme nedenlerinin arasında ekonomik sıkıntılar, bürokratik engeller ve bilgi eksikliği öncelikli olarak belirtiliyor.³⁸ Görüşme yapılan kurumlardan Mavi Kalem’in 2 çocuğun okullaşma sürecine verdikleri destek esnasında karşılaştıkları bürokratik engeller, sürecin Türkçe bilenler için bile oldukça caydırıcı olduğunu gösteriyor. Suriyeli mülteciler önceliği temel gıda ve barınma masraflarını karşılamaya veriyor ve eğitim konusunu önemli görseler de

³⁵ Gözlem amaçlı olarak İstanbul Esenyurt’ta bulunan Suriye Yasemin Okulları’na bir ziyaret gerçekleştirildi. Oldukça bakımsız ve basık bir apartman dairesinde ilkokuldan lise sona kadar eğitim veren Yasemin Okulları’nın şartlarının oldukça kötü olduğu gözlemlendi. Okula dair bir diğer gözlem de derslerin dualarla başlaması idi. Yapılan görüşmelerde bu okullara gelen desteklerin genelde İslami organizasyon ve kurumlardan olduğu ve bu desteği kaybetmemek için okulların İslami eğitime müfredatlarında daha fazla yer verdiklerine değinildi.

³⁶ Düşük okullaşma oranı sadece İstanbul’da değil, Antep gibi mülteci nüfusunun yoğun olduğu yerlerde de söz konusu. Örneğin, SGDD’nin IMC ile birlikte Temmuz 2014’te Antep’te için hazırladığı raporda görüülen hanelerin %78’inin okul çağında çocuğu bulunduğu ve bu çocuklardan ancak %16’sının okula devam ettiği belirtilmiş. Okula devam eden Suriyeli çocukların %80’i özel Suriye okullarına devam ederken %17’si devlet okuluna, %3’ü ise özel okula devam ediyor. Suriyeli okulların masrafı ortalama üç aylık 150 TL ancak bazı okulların da 50-100 TL ulaşım masrafı söz konusu oluyor. Masraflar okuldan okula farklılık gösteriyor.

³⁷ ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014) *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler*- <http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye-deki-suriye-den-gelen-multeciler720.pdf>

³⁸ Eğitim konusunda bir diğer önemli kaynak ise Dorman, S. (2014) *Educational Needs Assessment for Urban Syrian Refugees in Turkey*, http://yuva.org.tr/wp-content/uploads/2014/11/Needs-assessment-report-Final_YUVA.pdf

³⁴ <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-ye-gelen-suriyelilerin-yuzde-mersin-yerelhaber-444666/>

ancak ikincil olarak gündemlerine alabiliyorlar. BİLGİ ÇOÇA'nın yaptığı araştırmaya göre okula devam etmek isteyen çocukların aileleri çoğu zaman okula nasıl kayıt olabilecekleri bilgisine sahip değil. Aileler okula kayıt için gittiklerinde kayıt olmalarını zorlaştıracı bazı engellerle, örneğin ikametgâh belgesi talep edilmesi, okul idarecilerinin kayıt yapma konusundaki gönülsüzlükleri vs. ile karşılaşabiliyorlar.³⁹ Okula devam eden çocuklar ise dil ve uyum problemi yaşıyor, çocukların hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından ayrımcılığa maruz kaldığı durumlar da az değil. BİLGİ ÇOÇA'nın yaptığı araştırmada Türkiyeli öğrenci ve velilerin tepkisini çekmemek için Suriyeli öğrencilere düşük notlar verildiği,

³⁹ BİLGİ ÇOÇA'nın yakın bir zaman önce öğretmenler ve Suriyeli öğrencilerle görüşerek hazırladığı politika notu bu konuda daha ayrıntılı bilgi almak için gözden geçirilebilir.

3.5 Sağlık Hizmetlerine Erişim

Mevzuat: Suriyeli mülteciler sağlık hizmetlerine erişimde diğer mülteci gruplara oranla daha iyi bir konuma sahip. 2013'ün ilk aylarında sadece sınır şehirlerinde yaşayanları kapsayan sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim hakkı Eylül 2013'te ülkedeki tüm Suriyeli mültecileri kapsayacak şekilde genişletildi.⁴⁰ *Geçici Koruma Yönetmeliği* bu hakkı devam ettirirken Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi ile ilgili genel düzenlemeler Yönetmeliğin 27. maddesinde belirtti. Sağlık hizmetlerine erişim için Suriyeli mültecilerin AFAD'a kayıtlı olmaları gerekiyor. AFAD ve Eczacılar Odası arasındaki işbirliği ile Suriyeliler sosyal güvenlik kuruma dahil olan Türkiye vatandaşları gibi toplam ilaç masrafının %20'sini ödeyerek ilaç alabiliyorlar.

Mevcut Durum: Mevzuatta Suriyeli mültecilerin ücretsiz sağlık hizmetine erişimi

Türkiyeli öğrencilerin Suriyeli çocuklarla oynamadıkları gibi birlikte yaşama dair problemler olduğu belirtilmiş. Aynı şekilde Uluslararası Af Örgütü de okulda çocukların yaşadıkları dil ve uyum problemine vurgu yapıyor. Suriyeli öğrencilerin derse girdiği okullarda hem idari personelin hem de öğretmenlerin mevzuata ve sürece dair bilgilendirilmesi ve desteklenmesi önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkıyor.

Suriyeli okullarda, Suriye'deki mevcut siyasi durum ve Esad hükümetine dair bilgiler müfredattan çıkarılarak Suriye'de kullanılan program takip ediliyor. Suriyeli çocuklar Suriye'ye dönecekmiş gibi eğitim alıyorlar ve Türkiye'de yaşama entegrasyonları ile ilgili herhangi bir çalışma yürütülüyor.

için gerekli düzenlemeler yapılmış olsa da mevcut durumda bu hizmetlere erişim kolay değil. TTB, Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimini kaotik olarak nitelendiriyor.⁴¹ Hem TTB'nin raporunda hem de Suriyeli mültecilerin mevcut durumuna ilişkin olarak hazırlanan diğer raporlarda Suriyeli mültecilerin barınma ve beslenme koşullarından kaynaklı sağlık problemleri ile karşılaştıkları belirtiliyor. Çocuk felci gibi artık görülmeyen hastalıklar Suriyeli mülteciler arasında görülmeye başlamış. Kadınlar ve çocuklar bu hastalıklardan en çok etkilenenler; örneğin, 2013 yılında Antep en çok kızamık görülen il olarak kayda geçmiş.⁴²

Suriyeli mülteciler sağlık hizmetlerine erişim konusunda haklarından haberdar değil. Hizmetlerin sadece sağlık kurumlarında

⁴¹ TÜRK TABİBLERİ BİRLİĞİ (2014) *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*, İstanbul.

⁴² Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul, s. 20.

veriliyor olması da erişimi zorlaştırıyor ve sınırlı sayıda mültecinin bu hizmetler için başvuru yapmasına neden oluyor. Sağlık hizmetleri için başvurulduğu durumlarda ise hizmetlere erişim farklı şehirlerde hastane kapasitelerine göre hatta kimi zaman hastane personelinin tavrına göre değişiyor. Dil, hastanelerde yeterli sağlık personelinin olmaması, sağlık kurumlarında çalışan personelin Suriyelilerin sağlık erişimi konusunda haklarına dair bilgilendirilmemiş olması da bu konuda karşılaşılan önemli zorluklardan. Kronik hastalık ya da pahalı tedavi gerektiren durumlarda ise sağlık hizmetlerinden yararlanmak neredeyse imkânsız hale geliyor. Hizmetin yetersiz olduğu diğer konular ise psikososyal destek ve ampüte destek hizmetleri.

ORSAM ve TESEV tarafından hazırlanan rapora göre Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları sınır şehirlerinde zaten mevcut

bulunan kapasite sorunu da hasta sayısının artması ile daha görünür hale gelmiş ve hizmeti sunmakta zorlanan hastaneler hem Türkiyeli hem de Suriyeli hastalara yetişmekte zorluk yaşamaya başlamış. Mevcut kadrolarda ve altyapıda herhangi bir iyileştirme ya da destek olmadan daha fazla hasta bakmak zorunda olan sağlık personeli kadar Suriyeliler yüzünden hizmet aldıklarını düşünen yerel halkta da Suriyeli mültecilere yönelik negatif tutumlar gelişmeye başlamış.

Suriyeli mülteciler arasında bulunan sağlık personelinin 30 TL gibi oldukça düşük ücretlere hasta bakmaya başladığı da söyleniyor. Suriye'den gelen doktorların yine çok düşük maaşlarla özel hastanelerde çalıştıklarına dair haberler de gazetelerde yer alıyor.⁴³

⁴³ <http://www.asistanhekim.org/2014/11/suriyeli-doktorlar-tehlike-saciyor/>

3.6 Yerel Halkla İletişim

Antep'e yaptığımız ziyarette bir görüşme esnasında şehirde yaşayan mültecilerin şehrin farklı caddelerine yeni isimler verdiğini öğrendik. Cumhuriyet Caddesi, örneğin, Devrim caddesi olarak anılıyor. Birbirleri ile o caddede buluşmak isteyen Suriyeliler Devrim caddesi dendiğinde hangi cadde olduğunu biliyorlar. Türkiyelilerle aynı şehirde yaşan Suriyeli mültecilerin Türkiyelilerden ayrı bir yaşamı, aynı caddelerin farklı isimleri var. Türkiye'de kalınan süre uzadıkça artan negatif tutum Suriyelilerle Türkiyelilerin çoğu zaman aynı şehirde birbirinden farklı hayatlar yaşamasına neden oluyor.

Şüphesiz, yerel halk ve Suriyeli mülteciler arasındaki ilişkiyi belirleyen çok sayıda faktör var; farklı dil, kültür, yaşam tarzı ilk sıralayabileceklerimiz. Ancak kültür, yaşam tarzı gibi farklılıkların görece daha az olduğu sınır bölgelerinde gerginliklerin yaşanması konuyu kültürel farklılıklarla açıklamının yetersiz olduğunu gösteriyor.

Öncelikle, kayıt dışı sektörde çalışmak durumunda kalan Suriyeli mülteciler Türkiye'deki işsizlik arttıkça yerel halk tarafından bir tehdit olarak görülüyor. Suriyelilerin yoğun olarak bulundukları şehirlerde artan nüfus ile gündeme gelen konut ihtiyacı ve hızla artan kiralar ev sahipleri için bir fırsat olarak görülse de yerel halkın geneli için yaşam şartlarını zorlaştırıyor. Genç hatta çocuk yaşta Suriyeli kadınlarla evlilik, çok eşlilik Kilis, Urfa ve Hatay gibi şehirlerde yapılan araştırmalarda yerel halkın tepkisini çeken konulardan bir diğeri.⁴⁴ Özellikle Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulunduğu şehirlerde altyapı ve personel gibi ihtiyaçlarda herhangi bir ek destek verilmeden mevcut kadro ve yapı ile daha fazla nüfusa hizmet talep edilmesi de hem yerel halkta hem de hizmeti veren sağlık, eğitim ve yerel yönetimlerde Suriyeli mültecilere yönelik negatif duygu ve düşüncelere neden oluyor.

⁴⁴ Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul, s. 16.

4 SURİYELİ MÜLTECİLERLE ÇALIŞMA YÜRÜTEN STK'LAR

Suriye dışında en çok Suriyeli barındıran ülke Türkiye.⁴⁸ Yaşanan tüm aksaklıklara ve eksiklere rağmen, hükümetin açık kapı politikası ve Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi konusunda atılan adımların müspet olduğunu söyleyebiliriz. 250.000'e yakın Suriyeli mülteciyi barındıran Türkiye'nin 11 farklı şehrindeki 22 kampın, dünyanın farklı yerlerindeki mülteci kampları düşünüldüğünde, oldukça iyi koşullar sağladığı farklı kurumlar tarafından belirtiliyor. Şüphesiz, dört yılı aşkın zamandır Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler için en ideal koşullar sağlansa bile kamplarda yaşamak sağlıklı değil. Ancak, Türkiye'deki Suriyeli nüfusun büyük bir çoğunluğu kamp dışında, kamplardaki koşullardan çok daha zor şartlarda yaşıyor. Kamp dışında yaşayan ve sayılarının 1.8 milyon olduğu söylenen Suriyeli mülteciler, yerel halkın, STK'ların desteği ve kendi çabaları ile yaşama tutunmaya çalışıyor.

Kamp dışında yaşayan ve sayılarının 1.8 milyon olduğu söylenen Suriyeli mülteciler, yerel halkın, STK'ların desteği ve kendi çabaları ile yaşama tutunmaya çalışıyor.

Bu bölümde, Türkiye'de kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilere destek veren belli başlı STK'ların yürüttükleri çalışmaların kısa bir dökümü yapılıyor. Suriye'den mültecilerin gelmeye başladığı 2011 yılından bu yana birçok uluslararası ve Türkiye'li STK insani yardımdan kültür sanata farklı alanlarda Suriyeli mültecilere yönelik faaliyet yürütüyor. Alanda çalışan STK'ların belli başlıları birbirlerinden haberdar olsa da bu alanda genel bir koordinasyondan bahsetmek mümkün değil. Sayıları gün geçtikçe artan STK'lar ve yürüttükleri çalışmalar hakkında genel bir bilgi eksikliği söz

⁴⁸ ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014) *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler* - <http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye'deki-suriye'den-gelen-multeciler720.pdf>, s. 6.

konusu. Suriyeli mültecilere yardım amaçlı çalışan STK'ların hangi alanlarda çalıştıkları, kimlere destek verdikleri, kapasiteleri, yürüttükleri projeler, fon kaynakları, ortakları, yaşadıkları zorluklar, ihtiyaçları gibi çok temel konular hakkında kapsamlı bir döküm maalesef bulunmuyor. Bu alanda karşılaştığımız tek çalışma İGAMDER'in 2013 yılında 12 STK ile yaptığı çalışma oldu. Bununla birlikte, sadece Antep'te 100'ü aşkın STK'nın Suriyeli mültecilere yönelik çalışma yürüttüğünün söylenmesi bize alanın büyüklüğünü gösteriyor. Bu alanda çalışan tüm STK'lara ulaşmak, böylesi dinamik bir alanın güncel ve eksiksiz bir dökümünü yapmak uzun erimli bir ekip çalışması gerektiriyor. Bu çalışma, kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten STK'ların çalışmalarını belli başlı başlıklar altında gruplayarak alana mütevazı bir katkı yapmayı amaçladı.

Suriyeli mültecilerin öncelikli ihtiyaçlarının yanı sıra bu alanda çalışma yürüten STK'ların uzmanlık alanları da yürütülen çalışmalarını çeşitlendiriyor. Bu doğrultuda, görüşme yapılan STK'ların yaptıkları çalışmalar hukuki/sosyal destek ve danışmanlık, insani yardım, sağlık, eğitim, mesleki eğitim, çok amaçlı merkezler, kültür-sanat, araştırma ve son olarak konferanslar/atölyeler/etkinlikler olarak açılan alt başlıklarda sınıflandırılarak, yürütülen çalışmalar hakkında kısa bilgi veriliyor. Bu bölümde ayrıca araştırma süresince iletişime geçilen STK'lara ilişkin genel gözlemler de paylaşıyor.

Nedenleri çoğaltmak mümkün, ancak açık ki 2011'de geçici bir süre için kucak açıldığı düşünülen nüfusun hızla artarak kalıcılaşması ile birlikte yerel halk ve Suriyeli mülteciler arasındaki gerginlik gittikçe artıyor. Suriyeli mülteciler başlangıçta yerel halkın tutumunu yardımsever olarak değerlendirirken, süreç uzadıkça bu tutumun değiştiğini belirtiyorlar.⁴⁵ Temmuz 2014'te arka arkaya farklı şehirlerden duyduğumuz Suriyeli mültecilere yönelik saldırılar bize dayanışma değil, aşağılama, hor görme davranışlarının arttığını gösteriyor. Suriyeli mültecilerin yerel halktan çekinmeleri nedeniyle daha kapalı bir hayat sürmek durumunda kalması da hem haklara erişimlerini hem de Türkiye'ye entegrasyonlarını sınırlandırıyor. Örneğin, ORSAM & TESEV raporuna göre Temmuz 2014 ertesinde Antep'te Suriyelilerin sokakta görünürlükleri azalmış. Suriyelilerin asayiş bozduğuna dair şehir içinde söylentiler artmış olsa da adli olaylara bakıldığında şikayetçi olanların Suriyeli mülteciler olduğu görülmüş. Son olarak İstanbul'da, Başakşehir Güver-

⁴⁵ Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul, s. 22.

cintepe'de Suriyelilerin evinin ateşe verilmesi artan negatif tutumun ve gerginliğin önemli göstergeleri.⁴⁶

Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları sınır şehirlerinde farklı algıların söz konusu olduğundan bahsetmek de önemli. Dil engelinin olmadığı, gelen Suriyeli mültecilerle akrabalık ilişkilerinin söz konusu olduğu Urfa, Hatay gibi şehirlerde ya da Kürt illerinde yerel halk ve Suriye'den gelen mülteciler arasında dayanışma güçlü. Ancak, on milyon civarında olduğu belirtilen sınır şehirlerinin kimine nerdeyse nüfusun yarısı kadar Suriyeli mülteci katıldı. Süre uzadıkça zaten zor olan yaşam koşulları daha zor hale geliyor ve genel olarak ve Suriyeli mültecilere yönelik negatif algı ve tutumlar artıyor.⁴⁷

⁴⁶ http://www.radikal.com.tr/turkiye/basaksehirde_kavga_suriyelilerin_kaldigi_evi_atese_verdiler-1353506

⁴⁷ Son olarak seçim öncesi mültecilere yönelik siyasi tavrın sertleşmeye başladığını söyleyebiliriz. AKP tarafından kabul edildiği düşünülen Suriyelilere yönelik muhalefet partileri negatif bir tutum sergiliyor ya da Suriyeli mültecileri yok sayıyorlar. Bu konuda en pozitif tutum HDP Eşbaşkanı Demirtaş'tan geldi. Demirtaş, Boğaziçi Üniversitesi'ne yaptığı ziyarette, kendisine Suriyelilerle ilgili sorulan bir soru üzerine Türkiye'de kalmak isteyen Suriyelilerin vatandaşlık hakkı dahil olmak üzere haklarının, hukuklarının korunması gerektiğini söyledi. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/28977074.asp>

4.1 Hukuki/Sosyal Destek ve Danışmanlık

Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki hakları ve bu haklara erişimleri ile ilgili bilgilendirilmeleri önemli. Mevcut durumda birçok Suriyelinin bu konuda sağlıklı bilgiye sahip olmadıklarını görüyoruz. Suriyelilere hem hukuki durumları hakkında bilgi veren hem de sağlık, eğitim gibi temel haklara erişimleri konularında destek sağlayan birçok kurum bulunuyor.

HYD, Urfa Barosu ile birlikte hukuki destek oluşturma amacıyla bir çalışma yürütüyor. Bölge barolarında mülteci komisyonları kuruluyor. Van’da uzun süredir bu alanda çalışan avukatların olduğu, Urfa, Batman, Diyarbakır’da da hukuki destek konusunda barolarda çalışmalar yapıldığı belirtildi.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ HUKUK KLİNİĞİ: Hukuk Kliniği, Hukuk Fakültesi öğrencilerinin mülteci hukuku konusunda bilgi ve deneyim kazanması için kurulmuş. Oldukça yeni kurulan Klinik’te halihazırda 67 öğrenci bulunuyor ve belirli bir bütçeleri yok. Ayrıca, yine Hukuk Fakültesi bünyesinde *Mülteci Okulu* adıyla bir sertifika programı da çalışmalarına başlamış. Program, hukuk, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi bölümlerindeki lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin bu alanda çalışmalarını desteklemeyi amaçlıyor.

MÜLTECİ-DER, sadece Suriyelilere değil, Türkiye’de bulunan tüm mültecilere destek ve danışmanlık hizmetleri veriyor. Yürüttükleri çalışmalar; prosedür hakkında verilen bireysel hukuksal danışmanlık ve destek; sınır/geri gönderme merkezleri izleme çalışması ve hak ihlallerinin tespiti, zorla sınır dışı, geri gönderme yasağının ihlali ve ilticaya erişim konusunda danışmanlık ve destek; temel hak ve hizmetlere erişim desteği; mülteci-göçmen hakları üzerine farkındalık oluşturma/geliştirme, savunuculuk-lobicilik faaliyetleri, kapasite geliştirme çalışmaları olarak sıralanabilir.

İKGV uzun süredir BMMYK ortaklığında mültecilerle çalışıyor. Özellikle psikososyal destek ve hukuki prosedürlere dair danışmanlık konusunda önemli bir birikimi bulunuyor. İstanbul ve Ankara başta olmak üzere yedi şehirde kurduğu Mülteci Destek Birimleri aracılığıyla Türkiye’de bulunan tüm mültecilere hukuki ve psikososyal konularda destek sağlıyor. Suriyeli mülteciler de bu birimlerden destek alabiliyor. Yakın bir zamanda Esenler’de açtığı çok amaçlı merkezde de Suriyeli mültecilere danışmanlık hizmetleri vermeye devam ediyor.

SGDD, BMMYK tarafından destekleniyor ve 19 şehirde 24 ofisleri bulunuyor.⁴⁹ Bu ofislerde sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişime ilişkin olarak danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra Suriyeli mültecilere psikososyal destek, hak ve yükümlülüklerine dair danışmanlık da veriliyor. SGDD, İngiltere Ankara Büyükelçiliği tarafından desteklenen “*Kendi Kendine Danışmanlık*” adlı proje ile Mersin, Adana, İzmir, Eskişehir, Çorum ve Kırşehir’de yaşayan sığınmacı ve mültecilere yönelik iki dilli rehber kitapçıklar hazırlıyor. Kitapçıklar, mültecilerin hakları, sorun yaşadıklarında başvurabilecekleri yerler, o ilde faaliyet gösteren STK’lar hakkında bilgi veriyor ve sadece Suriyelilere değil Türkiye’deki tüm mültecilere yönelik bilgi içeriyor. Kitapçıklar için hazırlanmış bir de web sitesi bulunuyor; www.refugein-turkey.org adresinden hazırlanmış kitapçıklara erişmek mümkün. SGDD’nin saha ofislerinin yanı sıra İstanbul, Sakarya, İzmir ve Antep’te açtığı çok yönlü destek merkezleri de mültecilere hem hukuki hem de sosyal konularda danışmanlık hizmetleri vermeye devam ediyor.

⁴⁹ Ankara’daki Merkez Ofis tarafından koordine edilen faaliyetler; Afyon, Amasya, Gaziantep (2 ofis) , Isparta, İstanbul (4 ofis), Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sakarya, Urfa, Tokat ve İzmir’deki ofislerde ve Çorum, Kastamonu, Burdur, Karaman ve Sivas illerini de kapsayacak şekilde yürütülüyor. Yakın zamanda Adana’da ve Gaziantep’te de mültecilere yönelik yeni ofislerin açılması planlanıyor. Ayrıntılı bilgi için www.sgdd.org.tr

HAYATA DESTEK DERNEĞİ, Koruma ve Psikososyal Destek Programı kapsamında mültecilere hukuki destek, vaka yönetimi ve yönlendirme, psikososyal danışmanlık hizmetleri veriyorlar. Yürüttükleri çalışmalarda desteği sadece mültecilere değil bölge halkına da vermeye özen gösteriyorlar. Genelde gençlere odaklanıyorlar.

ICMC, Türkiye’deki mültecileri Amerika Birleşik Devletlerine yerleştirme ile ilgileniyor. Üçüncü bir ülkeye yerleştirmek için mültecilerin BMMYK tarafından ICMC’ye yönlendirilmeleri gerekiyor. BMMYK, Suriyeli mültecilere Türkiye’de sağlanan geçici koruma nedeniyle bireysel başvurularını kabul etmediği için ICMC’nin şu dönemde Suriyeli mültecilere yönelik bir çalışması yok. Ancak, önümüzdeki dönemde Suriyelilerin de yerleştirme çalışması yapacakları gruplar içinde yer alacaklarını ve bu konuda Suriyeli mültecilere destek sağlayacaklarını düşünüyorlar.

MALUMAT TOPLUM BİLGİLENDİRME MERKEZİ Antep’te Mayıs 2015 itibari ile Mercy Corps desteği ile açılacak Merkez’de, *Bilgi Destek Çalışmaları* adı altında Suriyeli mültecilere bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri verilmesi planlanıyor. Suriyeli mültecilerin hangi alanlarda bilgi ihtiyacı olduğuna yönelik bir ön araştırma yapılmış ve bilgi kiti hazırlanacak alanlar belirlenmiş. Bu araştırmaya göre söz konusu alanlar: sağlık, eğitim, Suriyelilerin hukuki statüsü, ulaşım ve lojistik, kültürel ve sosyal yaşam, gelir ve istihdam, gündelik yaşam, şeklinde sınıflandırılmış. Bu alanlarda bilgi verecek iki dilli dokümanlar hazırlanıyor. Suriyeli mülteciler arasında çok güçlü bir

iletişim ağı olduğunu ama önemli olanın bu iletişim ağlarına doğru bilgilerin aktarılması olduğunu belirtiyorlar. Malumat ayrıca, *Koruma Çalışmaları* başlığı altında hukuki ve psikososyal desteğe ihtiyacı olan Suriyeli mültecilerle görüşen ve yönlendirme yapan iki kişilik bir ekip oluşturmuş. Söz konusu ekibin ağırlıklı olarak kadınlara yönelik hizmet vermesi planlanıyor.

AKADEMİ LİSAN VE İLMİ ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ, İstanbul Fatih’te, Akdeniz Caddesi’nde bulunan ofisinde Suriyeli mültecilere eğitim hizmetlerine erişim, tercüman desteği, dernek kurulumu konularında yardımcı oluyor. Derneğin kuruluş amacı Arapça öğrenimini yaygınlaştırmak, ancak Fatih’te yaşayan mültecilerin talebi üzerine kendilerine başvuran mültecileri ilgili kurumlara yönlendirmeye başlamışlar. Bu çalışma için herhangi bir bütçeleri yok.

GÖÇ-DER, Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalarını bir proje kapsamında yapmadıklarını belirttiler. Mart 2013’ten bu yana, Suriyeli mültecileri ihtiyaca uygun olarak hastane, valilik gibi kurumlara yönlendiriyorlar.

KAOS GL, Suriyeli mültecilere yönelik özel bir çalışmaları olmadığını ancak kurum olarak 2007 yılından bu yana LGBT mültecilere destek olduklarını belirttiler. Verdikleri desteği yasal ve sosyal danışmanlık olarak niteliyorlar.

THİV, Suriyeli mültecilere yönelik ayrı bir çalışma yapmadıklarını ama işkence mağduru mültecilerin kendilerine yönlendirildiğini ve destek verdiklerini belirttiler.

nırlı sayıda mülteciye ulaştığı gibi, süreklilik arz etmesi de mümkün gözüküyor.

HYD, Ezidilere ayrılan Mardin Nusaybin’deki geçici kabul merkezine 2500 yatak ve 500 hijyen kiti yardımı göndermiş. Ayrıca, Su-

4.2 İnsani Yardım

İnsani yardım birçok kurumun öncelikli olarak gündemine aldığı bir konu. Temel gıda maddelerinden kıyafete, battaniyeden hijyen malzemelerine birçok temel ihtiyacı Suriyeli mültecilere ulaştırmak için çalışan kurumlar mevcut. Ancak, bu yardımlar sı-

ruç’a da 700 kişilik yardım paketleri iletmış.

ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI, hijyen ve gıda gibi temel ihtiyaç malzemelerinden oluşan yardım paketlerini kendi kurduğu *Çocuk Dostu Alanlar*’da 2013’ten bu yana dağıtıyor. Ayrıca, 2013 yılında 3500’den fazla aileye geçici barınma merkezlerinde sıcak yemek yardımı yapılmış, gıda paketleri dağıtılmış. Kilis’te 2013 yılında bir defaya mahsus olmak üzere 2600 aileye 230 TL para yardımı yapılmış. Urfa’da ise 60.000 civarında Suriyelinin hijyen ihtiyaçlarının karşılanması için çalışma yapılmış. 8000 aileye ev eşyaları, yatak, yorgan dağıtılmış.⁵⁰

HAYATA DESTEK DERNEĞİ, *Nakit Yardımı Programı* adı altında düzenli olarak her ay 4300 aileye yardım yapıyor. Bu yardımı yaparken kendi geliştirdikleri ve WFP, BM-MYK gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da kabul gören bir zarar görebilirlik kriteri (vulnerability criteria) kullanıyorlar. DKH (Diakonie Katastrophenhilfe), IOM, BMMYK bu programın gerçekleştirilmesinde stratejik ortakları. Nakit yardımlarından her ay 25.000 kişinin yararlandığını belirtiyorlar.

Dernek, sadece Toplum Merkezleri ve Saha Ofislerinin bulunduğu Urfa ve Hatay’da değil Batman’da ve Suruç’ta da insani yardım çalışmaları yürütüyor.⁵¹ Batman’da ve Suruç’ta Kobane’den gelenlere ve Ezidilere aynı yardım, nakit yardımı ve psikososyal destek veriyorlar. Nakit yardımı/acil yardım kapsamında Suruç’ta mülteci ailelere kışlık kıyafet, taze meyve, mutfak malzemesi gibi destekler ve gıda paketleri dağıtıyorlar. Tuvalet ve banyo üniteleri kurmak, ısınma malzemeleri dağıtmak da destekleri arasında bulunuyor. Batman’da da kamplardaki çadırlar için izolasyon, ısınma tedarigi sağlanmış, iki tandır fırın inşa edilmiş. Suruç ve Batman’da yürütülen bu programdan 3700 Iraklı ve Suriyeli yararlanmış.

⁵⁰ Uluslararası Mavi Hilal Vakfı’nın insani yardım çalışmaları Türkmen ve Ezidilere yönelik ve ağırlıklı olarak Irak’ta yürütülüyor. Sıcak yemek, gıda paketleri, okulların yeniden yapılması bu kapsamda değerlendiriliyor.

⁵¹ Hayata Destek Derneği’nin üçü Urfa’da biri Hatay’da olmak üzere 4 Toplum Merkezi ve biri Urfa diğeri Hatay olmak üzere iki saha ofisleri bulunuyor.

YERYÜZÜ DOKTORLARI, 2013 yılının Ramazan ayında toplanan fitre ve bağışları Hatay Yayladağı ve Reyhanlı’daki 400 Suriyeli aileye, 2014 yılında ise 1000 Suriyeli aileye dağıtmış. Yine bu iki ilçede Suriyeli mültecilere 5000 battaniye dağıtılmış.

TOG’un Siirt, Mersin, Malatya, Mardin, Haran, Şırnak, Dicle, İstanbul/Avcılar, Mustafa Kemal Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Muğla, Ordu şehirlerindeki birimleri düzenledikleri yardım kampanyaları ile kıyafet yardımları toplayıp Suriyeli mültecilere ulaştırmışlar. Bundan sonrası için daha kalıcı projeler geliştirmeyi hedefliyorlar.

STGM ile yapılan görüşmede özellikle Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde yardım ve inanç temelli derneklerin büyük bir kısmının Suriyeli mültecilere odaklandığı belirtildi.

İGAMDER’in 2013’te yaptığı araştırmada da **ŞANLIURFA PLATFORMU** adı altında bir araya gelen 60 kadar yerel STK’nın şehirdeki Suriyeli mültecilere gıda yardımı yaptığı belirtiliyor.⁵² **DENİZ FENERİ DERNEĞİ** önderliğinde **İHH, MAZLUM-DER, KİMSE YOK MU** gibi yardım kuruluşları bu platformda toplanmış. Ancak, yardımlarda sınır ötesindeki nüfusun hedeflendiği ve bu yardımın ülkeye girişi durduracağını umulduğu da belirtiliyor. Yardımlara İstanbul, Kayseri, Ankara Büyükşehir Belediyeleri, Eğitim-Bir Sen ve Almanya Nuremberg Medina Vakfı gibi kuruluşlar destek sağlamış.

İGAMDER araştırmasında yer alan ve kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik çalışma yürüten bir diğer STK ise **İHD**. İHD Antep Şubesi’nin yardım faaliyetlerinin ayrımcılık yapılmadan dağıtılmasını gözleme görevi üstlendiği belirtiliyor.⁵³

⁵² İGAMDER (2013) *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor* - <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf>, s. 13.

⁵³ İGAMDER (2013) *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor* - <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf>, s. 14

4.3 Sağlık

Sağlık konusunda mevcut mevzuat Suriyeli mültecilere önemli haklar sağlıyor. Ancak, TTB ve Türkiye Psikiyatri Derneği gibi uzmanlık alanı sağlık olan örgütlerin Suriyeli mültecilerle ilgili olarak hazırladıkları kapsamlı raporlara baktığımızda bilgi eksikliği, dil, ayrımcılık gibi nedenlerle Suriyeli mültecilerin sağlık hakkına erişimde sıkıntı yaşadıklarını görüyoruz.

HYD’nin Suriyeli mültecilere yönelik ilk çalışmaları Medicine Sans Frontier (MSF) teklifi ile İstanbul’da başlamış. Psikososyal destek ve çok acil/gerekli durumlarda verilen tıbbi destek yürütülen ilk çalışmalar olmuş. Sağlık Bakanlığı’nın yayınladığı sağlık genelgesinden sonra birinci basamak sağlık destek hizmetleri vermek üzere Kilis’te bir ofis açılmış. MSF bu ofise finansal ve teknik destek vermiş. 2012’den bu yana yaklaşık 60.000 mültecinin destek almak üzere bu ofise başvuru yaptığı, 35-40.000 kişiye de psikolojik destek sağlandığı belirtiliyor. Kilis ofiste 16 Türkiyeli çalışıyor ve buna ek olarak, 24 Suriyeli gönüllü var. Çalışma iznini sadece bir Suriyeli doktor için alabilmişler; bu da doktor Cerrahpaşa mezunu olduğu ve denklik sorunu yaşanmadığı için mümkün olmuş. Suriye’de tıp eğitimi almış doktorların denklik alması, çalışma izni alması nerdeyse mümkün değil. O yüzden gönüllü olarak çalışıyorlar. Ofiste gönüllü olarak çalışan Suriyeli toplam dört doktor var. Psikolojik destekte çevirmen kullanılıyor bu da yapılan işin kalitesini etkiliyor.

ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI’nın Kilis’te Malteser International desteği ile geçici olarak kurdukları ancak kalıcı hale gelen 52 yataklı bir hastane bulunuyor. Hastanede savaştan zarar gören Suriyeli mültecilere tıbbi yardım ve destek sağlanıyor, ağır vakalarda hastanede tedavi edilebiliyor. Ayrıca, düzenlenen kampanyalar vasıtasıyla protez, tekerlekli sandalye, değ-

nek dağıtımının da belirli aralıklarla yapıldığı belirtildi.⁵⁴

HAYATA DESTEK DERNEĞİ *Koruma ve Psikososyal Destek* programları kapsamında mültecilere psikososyal destek veriyor. Psikososyal destek kapsamına akıl sağlığı konusunda verilen psikolojik desteğin yanı sıra sosyal destek, sanat terapileri ve oyun etkinlikleri, meslek edindirme kursları, dil kurslarını da dahil ediyorlar.

YERYÜZÜ DOKTORLARI, Hatay Yayladağı’nda ve Urfa Suruç’ta *Sağlık İstasyonları* mevcut. Yayladağı’ndaki sağlık istasyonunun haftanın 5 günü çalıştığı ve ikisi idari personel olmak üzere 11 kişilik bir ekibin her gün ortalama 150 hastaya baktığı belirtiliyor. Hastaların ilaçları Yeryüzü Doktorları eczanesinden ücretsiz olarak temin edilebiliyor. Aralık 2014 tarihi itibarı ile Sağlık İstasyonu’ndan hizmet alan hastaların sayısının 30.000’i geçmiş. Urfa Suruç’taki Sağlık İstasyonu ise Eylül 2014’te çalışmalarına başlamış ve 3 doktor hizmet veriyor. Eylül ayından bu yana 10.000 hastaya bakılan İstasyon’da 600 kişiye kızamık ve çocuk felci aşısı yapılmış. Ayrıca, 2013 yılında Yayladağı’nda 69 mülteci çocuk, 2014 yılında İstanbul Halkalı da 22 çocuk sünnet edilmiş. **HAYAT VAKFI** işbirliği ile Yayladağı’nda 800 Suriyeli çocuk psikososyal destek programına alınmış.

HALKLARIN KÖPRÜSÜ DERNEĞİ⁵⁵ özellikle İzmir ve çevresinde yaşayan Suriyeli mülteciler için mahalle ziyaretleri aracılığı ile sağlık taramaları yapıyor. Yeni kurulan dernek sağlık alanında oldukça aktif.

⁵⁴ Uluslararası Mavi Hilal Vakfı’nın Kuzey Suriye’de bulunan, daha önceden kurulmuş kamplarda faaliyet gösteren beş sağlık merkezleri bulunuyor.

⁵⁵ Halkların Köprüsü Derneği ile görüşme yapılamadı, ancak derneğin özellikle sağlık konusunda çok aktif çalışmalar yürütmesi nedeniyle bu rapora dahil edildi. Burada yer alan bilgi internet sitelerinden ve Facebook sayfalarından elde edildi.

4.4 Eğitim

Kamp dışında yaşayan Suriyeli mülteci çocukların okullaşma oranı çok düşük. Yetersiz gelir nedeniyle çocuklar da dahil tüm aile fertlerinin çalışmak zorunda kalması kadar dil, ayrımcılık konuları da düşük okullaşma oranının nedenleri arasında sıralanabilir. Suriyelilerin açtıkları okulların ve anadilde eğitim konusunun nasıl ele alındığı önümüzdeki günlerde eğitim konusundaki tartışmanın ana hatlarını belirleyecek.

BİLGİ ÇOÇA, bir yıldır Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar gerçekleştiriyor ve temel olarak eğitim konusu ile ilgileniyor. Kurumun bu alanda tamamlandığı iki, devam eden ise bir projesi mevcut. Bu projelerden ilki **BİLGİ GÖÇ MERKEZİ**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Psikoloji Yüksek Lisans programı ile ortaklaşa yürüttükleri *Nilüfer Çocuk Parkı* projesi. Bu proje, Mayıs 2014- Ekim 2014 arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi Santral kampüsü çevresinde dilenen/dilendirilen çocuklarla yaz boyu okuma-yazma, sanat ve psikososyal destek çalışmalarını kapsamış ve 3000 TL'lik bir bağış ile gerçekleştirilmiş.

İkinci çalışma ise kurumun eğitim alanında yaptığı araştırma. Bu çalışma Aralık 2014-Şubat 2015 aralığında gerçekleştirilmiş. Kağıthane, Beyoğlu, Bağcılar'da Suriyeli çocukların gittikleri okullarda öğretmenlerin ihtiyaçlarını ortaya koymak hedeflenmiş. Araştırma süresince, gelen talep doğrultusunda öğretmenleri güçlendirmek için 2 saatlik seminerler verilmiş ve bu seminerlerde Suriyeli çocukların durumu, sahip oldukları haklar, erişebilecekleri hizmetler konuşulmuş. Bu seminerlere ek olarak Kağıthane ve Beyoğlu'nda çocuklara odak grup çalışması yapılarak sorunlar onların bakış açısından ortaya konmaya çalışılmış. Çalışmanın tümü **KAĞITHANE KAYMAKAMLIĞI** ve **BEYOĞLU BELEDİYESİ** işbirliği ile Kanada Konsolosluğu'ndan alınan destekle gerçekleştirilmiş. Bu araştırmanın sonuçları derlenerek oluşturulan politika metni BİLGİ ÇOÇA'dan edinilebilir. Kurumun halen devam eden çalışması ise

Çocuk Hakları Sözleşmesi animasyon filmi-nin Arapçaya çevrilmesi.

MAVİ KALEM DERNEĞİ bir yılı aşkın bir zamandır Fener – Balat bölgesinde yaşayan Suriyeli kadınlar için gönüllülerin yürütücülüğünde Türkçe dersleri veriyor. Derslere 6-12 yaş arasında 8 çocuk, 19-45 yaş arasında 12 kadın katılmış. Ayrıca, şimdiye kadar iki öğrencinin okullaşma sürecine, MEB'den denklik belgelerinin alınması, geçici kimlik belgelerinin alınması ve devlet okuluna kayıtlarına destek vermişler.

ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI eğitim konusunda okul dışı eğitimi de kapsayan çalışmalar yürütüyor. Çalışmalarını üç ana başlık altında toplamak mümkün; Çocuk Dostu Alanlar, *MEB ile yapılan işbirliği* ve *Kilis Toplum Merkezi*'nde verilen mesleki eğitimler.

Vakfın çocuklara hizmet veren, **BMMYK** ortaklığı ile kurduğu ve Çocuk Dostu Alanlar adını verdiği Kilis'te 4, Antep'te 2, Urfa'da 5, Suruç'ta 2 merkezi mevcut. Bu merkezlerden Kilis'te 1650, Antep'te 800, Urfa'da 6200 ve Suruç'ta 1200 çocuğun yararlandığı belirtildi. Merkezlerden yararlanan çocukların yaş aralığı 3 ila 15 arasında değişiyor. Merkezlerde savaş sonrası travma için psikososyal desteğin yanı sıra Türkçe dersleri de veriliyor.

MEB Kilis'te 7, Antep'te 8 okulu Mavi Hilal'e devretmiş. Bu okullardaki eğitim ve öğretmenlerin ayarlanması süreci ile Mavi Hilal ilgileniyor. Antep'teki okullardan altısı faaliyette, diğer ikisi ise kapanmış. Okullarda eğitim veren öğretmenlerin maaşları, okulların temizlik ve yakıt masrafları, Suriyeli çocukların giyim ve kırtasiye masrafları da Mavi Hilal tarafından karşılanıyor. Okullarda müfredata karışmıyorlar, öğretmen ve malzeme desteği ana yardımları. Antep'te 163, Kilis'te 128, Urfa'da 24 Suriyeli öğretmenin maaşı ödeniyor. Ödenen öğretmen maaşlarının toplamda 500.000 TL civarında olduğu belirtiliyor.

4.5 Mesleki Eğitim

Örgün eğitim alanında yapılacak çalışmalar hem Suriyeli mültecilerin maddi imkansızlıkları nedeniyle ikincil planda kaldığı hem de daha yapısal değişiklikler gerektirdiği için, STK'ların ağırlıklı olarak Suriyeli mültecilerin istihdam imkanlarını artıracak mesleki eğitime odaklandığı söylenebilir.

Mesleki eğitimle ilgili çalışmalar ağırlıklı olarak Suriyeli mültecilere hizmet vermek için farklı kurumlar tarafından açılan çok amaçlı merkezlerde yapılıyor.⁵⁶ Görüşülen kurumlar arasında açtıkları çok amaçlı merkezlerde mesleki eğitim kursları veren kurumlar ise **ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI**, **SGDD**, **MALUMAT**, **YUVA DERNEĞİ**, **HAYATA DESTEK DERNEĞİ** olarak sıralanabilir. Çok amaçlı merkezlerde dil (İngilizce, Türkçe, Arapça), bilgisayar ve mültecilerin taleplerine göre şekillenen mesleki eğitim kursları, örneğin kuaförlük, veriliyor.

Çok amaçlı merkezi olmayan ancak mesleki eğitim/istihdam konularında sınırlı da olsa çalışma yürüten iki STK ise **İZMİR MÜZİSYEN-**

⁵⁶ Çok amaçlı merkezler hakkında daha ayrıntılı bilgiyi bir sonraki bölümde bulabilirsiniz.

4.6 Çok Amaçlı Merkezler

Çok amaçlı toplum merkezleri, mesleki eğitimlerin verildiği mekanlar olmalarının yanı sıra dil kursları, danışma merkezleri ve psikososyal desteğin verildiği yerler olarak da Suriyeli mültecilere hizmet veriyor. Mülteci nüfusun yoğun olarak yaşadığı şehir ve mahallelerde çok amaçlı merkezleri olan kurumlardan başlıcaları **ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI**, **SGDD**, **İKGV**, **YUVA DERNEĞİ**, **HAYATA DESTEK DERNEĞİ**, **MALUMAT** olarak sıralanabilir.

ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI, Alman yardım kuruluşu Malzeteser ile 2013'te açtığı

LERİ DERNEĞİ ve **AKADEMİ LİSAN VE İLMİ ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ**.

İZMİR MÜZİSYENLERİ DERNEĞİ Suruç'taki mülteci kadınların üretim süreçlerine destek olmasını sağlamak için İzmir'den tekstil malzemeleri, dikiş makinaları toplayarak Suruç'ta bir üretim atölyesi kurmuş. Bu atölye 3.5 ay boyunca aktif olarak çalışmış.

Arapça dil eğitimlerini desteklemek ve geliştirmek amacıyla kurulan **AKADEMİ LİSAN VE İLMİ ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ** de özellikle istihdam alanında bir çalışma yürütmek istiyor. Suriye Eğitim Hizmetleri ve İstisare Derneği ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ile birlikte “İstihdama Yönelik Arapça Tasarım Sanatları Merkezi” başlıklı bir çalışma hazırlamışlar ancak İstanbul Kalkınma Ajansı'na yapılan bu başvuru kabul edilmemiş, bu çalışma için fon arayışları sürüyor.⁵⁷

⁵⁷ İstanbul Kalkınma Ajansı, Suriyeli mültecilerle ilgili durum tespiti yapacak ve öneriler getirecek araştırmaları desteklemek için çağrı açmış. Ancak daha sonra Valiliğin bu konuda kendi bünyesinde bulunan kamu kuruluşlarının bu alanda çalışma sürdürdüğü ve mükerrer iş yapmanın doğru olmadığı gerekçe gösterilerek çağrı kapatılmış.

Kilis'teki Toplum Merkezi'nde Türkçe, İngilizce ve bilgisayar başta olmak üzere çeşitli alanlarda eğitim sağlıyor. Talep olduğunda Fransızca ve Almanca dersleri de veriliyor. Bu eğitimlerin temel amacının Suriyelilerin iş bulma olanaklarını artırmak ve Türkiye'de yaşama alışkanlığını geliştirmek olduğu belirtiliyor. Açıldığından bu yana 3000'in üzerinde Suriyeli bu kurslardan faydalanmış. Merkez'in ayrıca Arapça öğrenmek isteyen Türkiyelilere yönelik Arapça kursları da mevcut. 100 civarında kişinin bu eğitimden faydalandığı belirtiliyor. Merkez'de ayrıca eliş, müzik, resim ve çocuklara yönelik farklı eğitim

ve aktiviteler de söz konusu. Sağlık eğitimi, ilk yardım, yemek kursları, grafik tasarımı ise bu merkezde açılan kurslardan diğer örnekler.

Mavi Hilal'in ayrıca, çocuklara hizmet veren ve *Çocuk Dostu Alanlar* adını verdiği Kilis'te 4, Antep'te 2, Urfa'da 5, Suruç'ta 2 merkezi mevcut. **BMMYK** ortaklığı ile kurulan bu merkezlerden Kilis'te 1650, Antep'te 800, Urfa'da 6200 ve Suruç'ta 1200 çocuğun yararlandığı belirtil-di. Merkezlerden yararlanan çocukların yaş aralığı 3 ila 15 arasında değişiyor. Merkezlerde savaş sonrası travmalar için psikososyal destek ve Türkçe dersleri de veriliyor.

YUVA DERNEĞİ'nin Antep/Nizip'te bir, Hatay/Kırıkhan'da bir olmak üzere açtığı toplam iki toplum merkezi bulunuyor. Toplum merkezlerinde gençler ve yetişkinler için çeşitli eğitimler ve psikososyal destek veriliyor. Çalışmalarda Suriyelilerle yerel halkın uyumunu sağlamayı, Suriyelilerin yaşadıkları travmayı atlatmasına destek vererek psikososyal durumlarını normalleştirmeyi amaçlıyorlar. Suriyeli mültecilerin çalışma hayatına entegrasyonunu sağlamak ve kapasitelerini geliştirmelerine destek olmak için mesleki beceri kursları da bu merkezlerde veriliyor. Toplum merkezleri 15 yaş üstü Suriyeli mültecileri ve Türkiyelileri hedef grup olarak belirlemiş. Kadınların etkinliklere katılımını desteklemek için merkezlerde çocuk dostu alanlar da açılmış. 2013 yılında bu yana faaliyet gösteren Yuva Derneği'nin çalışmalarından yılda yaklaşık 14.000 kişi faydalıyor. Merkezlerde yürütülen eğitim faaliyetlerinden yararlananların sayısı 5000 olarak verilirken, kalan 9000 kişinin psikososyal destek programlarını takip ettiği belirtiliyor. Toplum merkezleri, Alman Kalkınma ve İşbirliği Bakanlığı ve IMC tarafından destekleniyor.

SGDD'nin 19 şehirde 24 saha ofisi bulunuyor. Bu ofislerin dışında İstanbul'da ve Antep'te “*Suriyeli Mültecilere Çok Yönlü Destek Merkezi*” adıyla hizmet veren birer merkezleri bulunuyor. Haziran 2014'te kapılarını açan Antep ofisi dört katlı bir binada hizmet veriyor ve merkezde 43 kişi çalışıyor. Yoğun talep nedeniyle Antep'te Haziran ayında ikinci merkezlerini açmak üzere hazırlıklarını yapıyorlar.

Merkezde psikososyal destek, hemşire ve sağlık yönlendirme hizmetleri, nakit yardımları, dil kursları ve meslek edindirme kursları veriliyor. İstanbul'daki *Çok Yönlü Destek Merkezi* ise Ocak 2014'te açılmış ve Antep ofisi gibi hukuki ve sosyal alanlarda danışmanlık hizmetinden mesleki eğitimlere kadar birçok farklı konuda Suriyeli mültecilere destek veriyor.

HAYATA DESTEK DERNEĞİ, üçü Hatay'da, biri Urfa'da olmak üzere toplamda 4 toplum merkezi kurmuş. Şu anda iki toplum merkezinde faaliyet göstermeye devam ediyor. *Nakit Yardım Programı* ile psikososyal desteğin de verildiği *Koruma Çalışmaları* birbirini tamamlayıcı şekilde ilerliyor. Bir toplum merkezini her yıl 6000 civarında mülteci ziyaret ediyor – bazıları tek seferlik etkinliklere, bazıları sürekli etkinliklere katılıyor. 2015 yazında Anadolu yakasında (Sultanbeyli Ümraniye civarında olabilir) bir toplum merkezi açma hedefleri var. Bu merkezde temel olarak koruma hizmeti vereceklerini ve hak temelli çalışmalar yapacaklarını belirttiler. Hukuki destek vermek, mültecilere hakları konusunda bilgilendirme yapmak öncelikli konuları olacak.

İKGV Aralık 2014'te, İstanbul Esenler'de açtığı merkezde mültecilere psikolojik ve sosyal danışmanlık hizmetleri veriyor. Merkezde 4 sosyal çalışmacı ve 7 tercüman bulunuyor. Oldukça yeni sayılan merkezin etkinliklerini çeşitlendirmeyi planlıyorlar.

MALUMAT TOPLUM BİLGİLENDİRME MERKEZİ'nin açılması için çalışmalar Eylül 2014'te başlamış. Merkez ile Antep'te hali hazırda sunulan hizmetlerin Suriyeliler ve yerel halk tarafından kullanımını geliştirmek ve Suriyelilerin ve yerel halkın yaşam kalitelerini arttırmak amaçlanıyor. Mayıs 2015'te açılması planlanan Merkez Arapça, Türkçe olmak üzere iki dilde hizmet verecek ve sadece Suriyeli mültecilere değil Antep'te yerleşik dezavantajlı kesimlere de kapılarını açık tutacak. Çalışmaların üç ana başlık altında yapılması hedefleniyor (a) bilgi destek çalışmaları; (b) koruma çalışmaları; (c) gençlik çalışmaları. 20'den fazla kişinin görev yapacağı Merkez, MC'den alınan destekle yürütülecek.

4.7 Kültür Sanat

Kültür-sanat alanında çalışma yapan kurumların büyük çoğunluğu Suriyeli mültecilerle yürüttükleri çalışmalarda Türkiyelileri ve Suriyelileri bir araya getirecek etkinlikler geliştirip uygulamaya özen gösteriyorlar. **SKYGD**, **İZMİR MÜZİSYENLERİ DERNEĞİ**, **KIRKAYAK**, **BAŞAK KÜLTÜR SANAT VAKFI** ve **HAMİŞ** bu alanda etkinlikler gerçekleştirdiklerini belirten STK'lar.

SKYGD 2015 yazında Suriyeli mülteci çocuklarla sanat atölyelerine başlıyor. Bu çalışma, çocukların duygu, düşünce ve önceliklerini anlamaya yönelik yapılacak anket çalışması ile paralel yürütülecek. Sanat atölyeleri, resim ve fotoğraf atölyelerinin yanı sıra atölyelerde çocukların ürettikleri işlerin oluşturacağı animasyon ve stop motion filmi ile bu işlerin sergilenmesinden oluşacak. SKYGD daha önce İstanbul Yeldeğirmeni'nde de mülteci çocuklarla resim, heykel ve rap atölyeleri yapmış. Helin Başak Festivali'nde başlayan bu süreçte sadece Suriyelilerle değil karma bir mülteci grup ile çalışmışlar. Bu yaz başlayacakları atölye ise sadece Suriyelilere yönelik yapacakları ilk çalışma olacak.

İZMİR MÜZİSYENLERİ DERNEĞİ özellikle çocuklara yönelik çalışmalar yürütüyor. Derneğin Suriyeli mültecilere yönelik geliştirdiği en önemli ve büyük proje Suruç'taki mülteci çocuklar için Ekim 2014'te başlattıkları *Oyuncak Köprüsü* adlı kampanya. Bu kampanya kapsamında 10.000 oyuncak toplanmış ve Suruç'taki Suriyeli çocuklara iletilmiş. İzmir'de mültecilere dikkat çekmek amacıyla 20'den fazla kitle örgütü, dernekte oyuncak yapım atölyeleri kurulmuş. İzmir-liler bu atölyelerde oyuncaklar yapmış, hasarlı oyuncakları tamir etmişler. Toplanan oyuncaklar Suruç'ta düzenlenen 1 haftalık bir çocuk şenliği ile Suriyeli çocuklara dağıtılmış. Bu çalışmaların tüm masrafları derneğin gönüllüleri tarafından ya da bağışlarla karşılanmış. Suruç'taki çalışmalara ek olarak İzmir'de 3-15 yaş arasındaki mülteci

çocuklara yönelik yüz boyama, balon katlama, müzik, resim, gibi atölyeler düzenlemeye devam ediyorlar. Bu çalışmaya **HALKLARIN KÖPRÜSÜ DERNEĞİ** de destek vermiş.

BAŞAK KÜLTÜR SANAT VAKFI, Aralık 2014'ten bu yana ile Suruç'ta tiyatro, drama, oyuncak yapım atölyeleri yürütüyor. Ayrıca, Diyarbakır Fidanlık kampında da tiyatro ve oyuncak yapım atölyeleri gerçekleştiriyor. Çalışmalara katılanlar 7-25 yaş arasındaki çocuk ve gençlerden oluşuyor. Çalışmalar kişisel bağışlarla sürdürülüyor ve şimdiye kadar herhangi bir fon desteği alınmamış. Suruç'taki çalışmalardan 250, Diyarbakır, Fidanlık'taki çalışmalardan 75 çocuk ve genç faydalanmış. Çalışmalarını **SURUÇ AMARA KÜLTÜR MERKEZİ**, **DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ**, **URFA EĞİTİM-SEN ŞUBESİ** işbirliği ile gerçekleştirmişler.

KIRKAYAK KÜLTÜR, Antep'te faaliyet gösteren merkezleri birçok farklı kültür-sanat etkinliğine ev sahipliği yapmış. Suriyeli ve Türkiyeli çocuklara açılan fotoğraf, tiyatro, el sanatları atölyeleri, Suriyeli fotoğrafçı ve ressamların sergileri, düzenledikleri Zeugma Film Festivali'nde Suriyeli yönetmenlerin film gösterimleri bunlardan sadece birkaçı. Kırkayak kapılarını ayrıca kadına karşı şiddet, hijyen gibi konulara ilişkin verilen eğitimler için de açıyor.

MALUMAT, açacakları merkezde *Gençlik Çalışmaları* başlığı altında yürütecekleri etkinliklerde 7-17 yaş arasına hizmet vermeyi hedefliyor. Yaşam becerileri etkinlikleri, drama, fotoğrafçılık, gitar kursu ve talebe göre şekillenen eğitim programları ile aynı zamanda her yaşa uygun yabancı dil kursları (Türkçe-Arapça-İngilizce), okuma-yazma (Türkçe-Arapça) açmayı planlıyorlar. Ayrıca, film gösterimleri ve kütüphane oluşturmak üzere çalışmaları var.

HAMİŞ SURIYE KÜLTÜR EVİ, Türkiyeli ve Suriyelilerin birlikte kurduğu Hamiş,

faaliyetlerini İstanbul’da gerçekleştiriyor. Hedeflerini “kültür, sanat, siyaset, toplum, kimlik, toprak ve sürgün ile ilgili kavramları sorgulamak ve yeniden düşünmek ve eleştirel yaklaşımları teşvik etmek amacıyla konserler, sergiler, belgesel film gösterimleri, atölyeler ve konferansların yanı sıra yayınlarla faaliyetlerini yürütmek” olarak tanımlıyorlar.⁵⁸ Hamiş, etkinliklerinde **SALT, DOCUMENTARİST, !F İSTANBUL** gibi birçok kültür-sanat kurumu ve organizasyonu ile işbirliği yapıyor.

⁵⁸ http://hamisch.org/?lang=tr

4.8 Araştırma

HDD, SGDD, TESEV, ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ, MAZLUM-DER, TTB gibi farklı kurumlar mültecilerle yaptıkları görüşmelere dayanan, hem mevcut durumu hem de ihtiyaçları ortaya koymayı amaçlayan raporlar hazırlıyorlar. Raporların bir bölümü hazırlayan kurumların uzmanlık alanlarına bağlı olarak eğitim, sağlık gibi alanlara dair daha detaylı analizler içeriyor. Örneğin **TTB** ve **PSİKİYATRİSTLER DERNEĞİ** sağlık ve psikososyal destek alanındaki ihtiyaçları ortaya seren araştırmalar gerçekleştiriyor.

Bu çalışma için görüşülen kurumların büyük çoğunluğu sahada yürütmeyi planladıkları çalışmalara başlamadan önce küçük çaplı da olsa sahada bir araştırma yaptıklarını belirttiler. Örneğin **BİLGİ ÇOÇA** eğitim alanındaki ihtiyaçları belirlemek için Kağıthane, Beyoğlu ve Bağcılar’da Suriyeli çocukların gittiği okullarda araştırma yaparken, **BAŞAK KÜLTÜR SANAT VAKFI** Suriyeli mültecilerin içindeki yaşadıkları fiziksel, sosyal koşulların tespiti ve acil ihtiyaçlara yönelik iki günlük bir araştırmayı Eylül 2014’te Kadıköy Salı pazarında kurulu barakalarda yaşayan mültecilerle yürütmüş. Aynı şekilde, **MAVİ KALEM DERNEĞİ** de Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarını anlamaya yönelik saha araştırmaları yürüttüğünü belirtiyor. **BİLGİ GÖÇ MERKEZİ** Ekim 2013’te *Suriye’den İstanbul’a Gelen Sığın-*

Hamış’in düzenlediği etkinlikler arasında, Babylon ve !f Müzik ortaklığında “Suriye Ses veriyor” isimli bir konser söyleşi ve !f İstanbul ve Documentarist’te Suriye filmlerinden oluşan seçkilerin gösterilmesi de bulunuyor. Ayrıca, Aralık 2014’te **GOETHE INSTITUTE** ve **DİYALOG DERNEĞİ** ortaklığında, *İzlerin Peşinde* başlığı ile mülteciler için dans, tiyatro ve film gösterimleri organize etmişler.

macıları İzleme Platformu adıyla bir araya gelen çeşitli STK’ların İstanbul’da Bayramtepe, Eminönü, Gaziosmanpaşa, Kanarya ve Küçükpazar semtlerine yerleşen Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye girişlerinden itibaren karşılaştıkları zorluklar ve yaşadıkları hak ihlallerini ele aldıkları raporun hazırlanmasına katkı sağlamış. **SGDD** sadece İstanbul’da değil, çalıştığı şehirlerin tümünde ihtiyaçları anlamak için mevcut durum analizleri gerçekleştiriyor. Ayrıca, **AFAD, BMMYK** gibi kurumlar da kamp içinde yürütülen çalışmaları ve güncel istatistiki bilgileri sitelerinde yayınlıyorlar. **BMMYK** sadece Türkiye’de değil, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları diğer ülkelerdeki duruma ilişkin güncel bilgiyi de internet sitesinde paylaşıyor. Araştırmaların büyük çoğunluğuna kurumların web sitelerinden erişilebiliyor.

Yapılan görüşmelerde dört kurum yeni bir araştırmaya başladığını, başlama arifesinde olduğunu ya da fon aradığını belirtti.

SKYGD, 2015 yazında yürüteceği *Yeni bir Başlangıç* projesi için Suriyeli mülteci çocukların sosyal ve kültürel alandaki ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bir anket çalışması yapacak. 100 çocuk/genç ile yapılacak çalışma **İKGV** ortaklığında ve Esenler’de yapılacak. Araştırma, Sivil Düşün tarafından destekleniyor ve kültür-sanat atölyeleri ile paralel yürütülmesi planlanıyor.

URFA BAROSU ile yapılan görüşmede Baro’nun Urfa’da Suriyeli mültecilere yönelik faaliyet gösteren STK’ları da içeren bir döküm ve broşür çalışması için araştırmalarını sürdürdüğü belirtildi. Çalışmalar halen devam ediyor ve 2015 yılı içerisinde tamamlanması hedefleniyor.

İGAMDER, Sivil Düşün desteği ile Ezidilerin ihtiyaçlarına yönelik bir araştırmaya başladığını belirtti. Bu çalışmanın saha çalışması da önümüzdeki günlerde tamamlanacak.

Son olarak, **AKADEMİ LİSAN VE İLMİ ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ** Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi ve Marmara Belediyeler Birliği ile birlikte hazırladıkları “İstanbul’daki Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik Profili “ başlıklı bir araştırma projesini İstanbul Kalkınma Ajansı’na sunduklarını ancak başvurunun kabul edilmediğini belirtti.

Görüşülen kurumlar arasında araştırma konusunu ana çalışma alanı olarak belirleyen iki kurumun altını çizmek önemli; **İGAMDER** ve **BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**.

2013 yılında kurulan **İGAMDER** aynı yıl Sivil Düşün’den aldığı destekle Suriyeli mültecilerle çalışan STK’ların dökümünü yapmayı hedefleyen bir araştırma yapmış. İnternet üzerinden erişilebilen bu araştırmanın yanı sıra Oxford Üniversitesi, Sydney Üniversitesi, Care International’ın Suriyeli mültecilerle ilgili yürüttükleri araştırmaların Türkiye ayağının sorumluluğunu üst-

lenmiş.⁵⁹ Araştırmalarda gerek duyuldukça, bütçe izin verdiği ölçüde bir ekip kuruluyor ancak temel sorumluluğu Derneğin kurucu başkanı ve şimdilik tek çalışanı olan Metin Çorabatır üstleniyor.

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ ise üniversite bünyesinde kurulacak bir *Göç Merkezi* için çalışmalarına başlamış. İlerleyen aylarda bu çalışmalarını netleştireceklerini belirttiler. Özellikle konu ile ilgili kamuoyunu bilgilendirici paneller yapmak, araştırmalar gerçekleştirmek Göç Merkezi’nin önceliklerinden olacak. Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencileri, sürgünün sürgününü yaşayan Suriyeli Çerkezler ve Ermeniler, Türkiye’de Suriyelilere hizmet veren kurumlarda Suriyeli algısı gibi konular üzerine araştırmalar yürütmek istiyorlar. Araştırmaları için Göç Merkezi’nin kurulmasını beklemeden TUBİTAK gibi kurumlara fon başvuruları yapmaya başlamışlar.

Son olarak, YÖK, Suriyeli mültecilerle ilgili saha çalışması yapacak akademisyenlerin, uluslararası kuruluşların ve STK’ların bu çalışmalar için İçişleri Bakanlığı’ndan yazı alması şartını getirdi. Bu şart, bu konuda çalışmak isteyen STK’ların ve akademisyenlerin işlerini yavaşlatarak zorlaştıracak.⁶⁰

⁵⁹ Oxford Üniversitesi’nin yürüttüğü araştırma 12-25 yaş arası gençlerin eğitime odaklanırken Sydney Üniversitesi’nin araştırması engelli mültecilerin ülkedeki durumuna odaklanıyor. Care International’ın araştırması ise Suriyeli mültecilerin almakta oldukları hizmetlerin cinsiyet konusuna ne kadar duyarlı olduğunu sorguluyor. Son olarak Anadolu Kültür’ün önyak olduğu araştırmalarında ise Ezidilerin ihtiyaçlarını tespit etmeyi amaçlıyorlar.

⁶⁰ http://www.egitimsen.org.tr/ekler/fd0c64237ce41ab_ek.jpg

4.9 Konferans/Atölye/Eğitim

Ocak-Mayıs 2015 arasında Columbia Global Centers İstanbul, İstanbul Politikalar Merkezi, Kadir Has Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Suriyeli mültecileri konu alan söyleşiler ve konferanslar gerçekleştirdi. Görüşülen kurumlar arasında düzenledikleri atölye/ eğitim ve konferanslardan bahsedenler ise şunlar:

TOG Mültecilere Yönelik Projelere Destek Atölyesi: Diyarbakır’da, 15 farklı TOG örgütlenmesinden 25 gencin katılımıyla *Mültecilere Yönelik Projelere Destek Atölyesi* 5-7 Aralık 2014’te yürütülmüş. Atölyede eğitimden; mülteci, sığınmacı, göçmen kavramlarının anlamları, ulusal ve uluslararası hukukta mevzunun karşılığı ve sayısal veriler, kavramlar ve toplum mer-

kezlerindeki saha deneyimleri anlatılmış. Katılımcı belediye yetkilileri öngörülerini ve bundan sonraki süreçte sivil toplum kuruluşlarından gönüllü çalışmalar özelinde neler beklediklerini paylaşmış. Atölyeye Yuva Derneği'nden Korol Diker ve Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Ahmet Ertak TOG dışından eğitmen olarak destek vermişler.

HYD İnsani Güvenlik Konferansı, Mülteci Oturumları: 24-25 Ocak 2015'te, İnsani Güvenlik Bölgesel Konferansı'nda mültecilerin hukuki durumunu, gündelik hayatı ve temel haklarının tartışıldığı oturumlar yapılmış.

HYD Hukuki Destek için Yuvarlak Masa Toplantıları: İngiltere Elçiliği'nin verdiği destek ile Urfa ve Antakya'da yuvarlak

masa toplantıları yapılmış. Bu toplantılara Suriyelilerin yanı sıra yereldeki sivil toplum kuruluşlarından ve BMMYK'dan temsilciler yer almış. Geçici Koruma Yönetmeliğinin konuşulduğu bu toplantılarda barolara da yer verilmiş. Antep'te de kısa görüşmeler yapılmış.

BİLGİ GÖÇ MERKEZİ “Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum” Çalıştayı: 28 Mayıs 2014, İstanbul'da gerçekleştirilen çalıştayın hedef kitlesi, Türkiye'deki Suriyeli mülteciler alanında çalışan veya çalışmayı planlayan STK'ların temsilcileri olmuş. Amaç, STK'ların Türkiye'deki Suriyeli mülteciler konusundaki çalışmalarını, sahadaki sorunları ve çözüm önerilerini tartışmak olarak belirtiliyor. Çalıştay, 22 kuruluşan 33 kişinin katılımıyla gerçekleşmiş.

4.10 STK'lara Dair Genel Gözlemler

Çalışma süresince iletişime geçilen STK'lara ilişkin çok temel bazı gözlemlerimizi belirtmenin önemli olduğunu düşünüyoruz.

- Mültecilerin temel ihtiyaçlara gereksinimi herhangi bir araştırma gerektirmeyecek kadar açık ve net. Barınma, gıda, hijyen paketleri, kıyafet gibi temel ihtiyaçlar tüm araştırmalarda kamp dışında yaşayan mültecilerin öncelikleri olarak çıkıyor. Yapılan görüşmelerde insani yardım desteği sağlayan kurumlar gelen yardımların gün geçtikçe azaldığını ve verilen yardımlarla hayatı devam ettirmenin imkansız hale geldiğini belirtiyorlar. Ayrıca, STK yardımları ihtiyaç sahiplerinin sayısı düşünüldüğünde oldukça az ve özellikle insani yardımların devamlılık sorunu var.

- İnsani yardım konusunda inanç temelli STK'lar daha aktif, fitre, zekat bağışlarını topluyor, ayni ve nakdi yardım kampanyaları düzenliyorlar.

- Hak temelli çalışan ve sol eğilimli STK'ların büyük çoğunluğu gönüllülük esasına göre ya da çok küçük bağışlarla çalışmalarını yürütüyor.

- Genelde çalışmalar ve yardımlar temel ihtiyaçlara yönelik. Özel ihtiyacı olan gruplara örneğin engellilere, kadınlara yönelik çalışan az sayıda STK mevcut.

- STK'larda insan kaynakları çoğu zaman yetersiz. Özellikle sahada Suriyeli mültecilerle birebir çalışan STK çalışanlarının psikososyal destek ihtiyacı gündeme getirilmese de önemli ihtiyaçlardan biri.

- Kurumlar birbirinden haberdar olsa da birlikte çalışma konusunda çoğu zaman çekimser bir tutum sergiliyorlar. Görüşülen STK'lar işbirliği konusunda negatif söylem kullanmadılar ama istekli bir yaklaşıma da sahip değillerdi. Siyasi olarak birbirine yakın gruplar ara-

sında zaman zaman işbirliği söz konusu olsa da bu alanda çalışan STK'lar arasında genel bir koordinasyon ve iletişim ağı mevcut değil.

- Uluslararası STK'lar bilgi aktarma konusunda oldukça çekimser ve çoğu zaman bilgi için merkez ofislerine yönlendirme yapıyorlar. Yabancı STK'lara yönelik devletin tutumu eskisi kadar negatif olmasa bile hala devam ediyor. Uluslararası STK'lar Türkiye'de çalışmak için zorlu bir izin sürecinden geçiyorlar.

- BMMYK, Türkiye'deki ana ortakları olan SGDD ve İKGV dışında diğer BM örgütleri ve uluslararası STK'lar ile iletişim halinde. Antep'e yaptığımız ziyarette bu işbirliğini gözlemleme ve periyodik koordinasyon toplantılarından birine katılma imkanımız oldu. Bu toplantıda

WFP, IMC, UNFPA, SGDD, Mercy Corps, UNICEF, IOM, Kızılay, Save The Children'dan temsilciler bulunuyordu. Ancak diğer Türkiyeli STK'lar ile BMMYK arasında herhangi bir iletişim gözlemlenmedi.

- Özellikle hibe ve fonlarla çalışmalarını sürdüren STK'lar bu alandaki desteklerin gün geçtikçe azalmasından ve istikrarlı olmamasından şikayetçi.

- Görüşülen kurumların tümü Suriyeli mültecilerle ilgili çalışmaların kısa vadeli değil uzun erimli ve kapsamlı bir perspektifle ele alınması gerektiğini düşünüyor, Türkiye'de bulunan ve Avrupa dışından gelen tüm mültecilerin temel haklara erişimlerinin Suriyeli/Suriyeli olmayan ayrımı yapmadan gündeme getirilmesinin önemine inanıyorlar.

5 SONUÇ

Sığınmacı statüsü ile değerlendirilen, üçüncü bir ülkeye gidişleri için bekleme odasında tutulan diğer mültecilerden farklı olarak Suriyeliler ilk toplu geçişler başladığında “misafir” olarak nitelendi. Durumun geçici olduğu, misafirlerin en kısa zamanda ve ilk fırsatta ülkelerine dönecekleri hem hükümetin hem de kamuoyunun genel beklentisiydi. Beklenenin aksine misafirlik çok uzun sürdü. Dört senenin ardından Suriyelilerin ülkelerine dönüşlerine dair olumlu en ufak bir emare yok. İç savaş devam ediyor, yakında bitse bile ülkenin yeniden inşası uzun zaman alacak. Mevcut durum, Türkiye’de 2015 sonunda iki buçuk milyonu bulacağı söylenen Suriyelilerin artık misafir odasından oturma odasına buyur edilmesini, kalıcı çözümler üretilmesini gerekli kılıyor.

Açık kapı politikası ve sağlık mevzuatında yapılan düzenlemeler olumlu adımlar olsa da sayıları iki milyonu bulan Suriyeli mültecilerin Türkiye’de “misafirlik” adı altında, geçici koruma ile değerlendirilmesi gerçekçi değil. Artık Suriyeliler de bu ülkenin bir parçası ve temel hak ve özgürlüklere erişimlerinin bu ülkenin vatandaşlarından ayrı olarak değil birlikte gündeme getirilmesi gerekiyor.

Hem mevzuatta düzenleme yapılırken yaşanacak çekincelerin hem de mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılırsa bile uygulamada yaşanacak sorunların bir kısmını mevcut duruma bakarak şimdiden öngörmek mümkün. Kürt meselesinden ayrı düşünülemez ana dilde eğitim sorunu, ülkede artan işsizlik, güvencesizlik ve bu durumun yarattığı gerginliğin faturasının Suriyelilere kesilmesi, yükselen ırkçılık, mevzuatı bilmeyen idari görevliler ve mülteciler ilk sıralayabileceklerimiz. Bu alanda çalışan STK’ların bu kadar büyük, yapısal değişiklikler gerektiren bir konuya derman olamayacakları açık. Bununla birlikte, Suriyeli mülteciler için alanda çalışan STK’ların

verdiği destek büyük önem taşıyor. Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten STK’lara ilişkin gündeme alınabilecek konular ve desteklenmesi öncelikli çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

- Seçim ertesinde eğitim, sağlık ve çalışma gibi temel haklara erişime dair iyileştirmelerin yapılması için bir savunucu grubun kurulması, bu grubun öncelikli talepleri netleştirilmesi ve kamuoyunda gündem oluşturulması için çalışması;

- Anadilde eğitim konusunun gündemde tutulması ve bu alanda uzun süredir çalışan, mücadele yürüten STK’larla işbirliği içinde çalışılması;

- Mevcut mevzuatı ve gelişmeleri takip eden, mevzuattaki muğlak alanları ortaya çıkaran, araştırmaları, iyi örnekleri ve uygulamada yaşanan sıkıntıları takip ederek görünür kılan çalışmalara ihtiyaç duyuluyor. Bu bilgileri içeren çok dilli bir web sitesi, platformun oluşturulması;

- Mülteci konusunda çalışan tüm kurumların yer alabileceği tematik konular üzerinden periyodik bilgilendirme, tartışma toplantıları organize edilmesi;

- Hukuki durum ve temel hizmetlere erişim konusunda mültecilerin bilgi eksikliği büyük. Türkiye’deki hakları konusunda doğru bilgiye ulaşacakları zeminlerin, çok dilli dokümanların hazırlanması büyük bir ihtiyaç. SGDD’nin hazırladığı metinlerin güncellenerek dağıtılması, alanda çalışan kurumların tümüne yaygınlaştırılması değerlendirilebilir. Suriyeli mültecilerin kendi aralarında sıkı bir iletişim ağı var. Hazırlanan bilgi ve dokümanlar Suriyelilerle işbirliği içerisinde, onların iletişim ağlarını devreye sokarak yaygınlaştırılabilir;

- Eğitim ve sağlık konusunda hem Suriyeli mültecileri, hem de ilgili kurumlarında çalışan personeli Suriyeli mültecilerin hakları konusunda bilgilendirecek çalışmalara, eğitimlere ihtiyaç duyuluyor. Ayrıca, anadilde hizmet alabilmeleri, tercüman destekleri konularında hasta ve doktorlarla çalışacak ekiplerin oluşturulması;

- Özellikle kadınlar, engelliler, LGBTİ bireylerin temel haklara erişimi için çalışmalar yürüten STK’ların desteklenmesi;

- Mesleki eğitimlerin gelen talepler doğrultusunda yaygınlaştırılması ve artırılması;

- Çocuk işçiliği ile mücadele edecek çalışmalara önem verilmesi;

- Okullarda ayrımcılığa karşı mücadele etmek için Türkiyeli ve Suriyeli çocukları bir araya getirecek, bir arada yaşama konusunda eğitimler, atölyeler, çalışmaların desteklenmesi;

- Çocuk ve gençlerle yapılacak drama, sanat atölyelerinin sayısının artırılması, farklı şehir ve mahallelerde sayılarını artırırken atölyelerde sadece Türkiyelileri değil, Suriye’den gelmiş sanatçıların da eğitmen olarak değerlendirilmesi, Suriyeli organizasyonları ve kişileri bu faaliyetlerin bir parçası yapmanın önemsenmesi;

- Genel durum konusunda bilgi veren birçok rapor var, ancak detaylandırılmış araştırmalara hala ihtiyaç olduğu söylenebilir. Örneğin salgın hastalıklar neler, okuma yazma oranı nedir gibi ihtiyaçları netleştirmeye ve sorunlara cevap üretme konusunda çalışma yapmaya uygun spesifik araştırmalar desteklenmeli. Alanın dinamik olması nedeniyle güncellenmiş bilgi ihtiyacı mevcut, özellikle de varsa iyi çalışan örneklerin, karşılaşılan zorlukların net bir şekilde ortaya koyulduğu araştırmaları desteklemek alana katkı sağlayacaktır. Ayrıca, entegrasyon

konusunda dünyadaki iyi örnekleri göz önüne alacak, politika önerileri sunacak metinler, çalışmalar alanda çalışan tüm kurumların işlerine yarayabilir;

- Bu alandaki konferansların dinleyici nüfusu çok sınırlı ve belli. Mültecilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde yerel halkı hedefleyen, mültecilerin hakları ve genel durumu ya da Suriye’deki duruma dair bilgilendirici toplantılar yapılabilir. Suriyeli mülteciler genel olarak insani yardım kapsamında, muhtaç insanlar olarak gündeme geliyor ve Suriye’deki siyasi durum ve muhalefet üzerine Suriyelilerin katılımı ile yapılan toplantılar oldukça az. Suriye’den gelen farklı alanlardaki uzman kişilerin deneyimlerini paylaşacakları söyleşiler, platformlar desteklenebilir;

- Mülteci alanında çalışacak STK’ların daha önce yaptıkları ve uzmanlıkları bulunan alanlarda iş üretmelerine destek olunabilir;

- Özellikle kültür-sanat alanında ve uyuma yönelik yapılacak çalışmalarda Suriye ve Türkiyelileri bir araya getirecek çalışmalara öncelik verilebilir.

Kaynaklar

AFAD (2013) *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar Saha Raporu*,

https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf

Akdeniz, E. (2014) *Mülteci İşçiler*, Evrensel Yayınları, İstanbul.

Canefe, N. (2015)“Mülteciden Sığınmacıya, Başvurucudan Göçmen İşçiye: Suriye’den Araf’a Giden Yol”, *Birikim*, No:311, 17-27, İstanbul.

Depoortere, E. & Brown, V. (2015) *Mülteciler veya Yerinden Edilmiş Topluluklar için Hızlı Sağlık Değerlendirmesi*, İNSEV Yayınları, İstanbul.

Dorman, S. (2014) *Educational Needs Assessment of Urban Syrian Refugees in Turkey*, Duke University Felsman Fellow Report, file:///Users/ertugrul/Downloads/YUVANee-ds-assessment-report-Final%20(1).pdf

Ekinci, Y. (2015)“Suriyeli Sığınmacılar ve Sosyal Dışlanma”, *Birikim*, No: 311, 48-55, İstanbul.

Erdoğan, M.M. (2015) *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Eren, E. (2015) “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar ve Göçü Görünmeyen Yüzü Kadınlar”, *Birikim*, No: 311, 81-87.

İGAMDER (2013) *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor* - <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf>

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ, *Yok Sayılanlar: Kamp Dışında Yaşayan Suriye’den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği* -<http://www.ihd.org.tr/images/pdf/2013/YokSayılanlar.pdf>

Kirişçi, K. (2014) *Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı*,

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü Yayınları. <http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2014/05/12-turkey-syrian-refugees-kirisci/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-kirisci-turkish.pdf>

MAZLUM-DER (2014) *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu* <http://mazlumder.org/webimage/MAZLUM-DER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU%289%29.pdf>

Orhan, O. & Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*, ORSAM & TESEV Raporu, İstanbul. <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/09012015104258.pdf>

Sever, M. (2015) “Göçmenin Makbulü”, *Birikim*, No: 311, 95-99, İstanbul.

Şimşek, D. (2015) “Suriyeli Sığınmacılar ve Misafir Olma Hali”, *Birikim*, No: 311, 55-63, İstanbul.

TÜRK TABİBLER BİRLİĞİ (2014) *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. <http://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf>

TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ (2014) *Ezidi Sığınmacılara Yönelik Değerlendirme Raporu*, <http://www.psikiyatri.org.tr/news.aspx?notice=1311>

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014) *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler* -<http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiye’deki-suriye’den-gelen-multeciler720.pdf>

Yasin, Y. & Elbek, O. (2015) “Sınır Siyasetinin Sıfır Noktası: Sağlık Hakkı, İnsanlık Sınırda”, *Birikim*, No: 311, 87-98, İstanbul.

Yücebaş, M. (2015)“Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli İmgesi”, *Birikim*, No:311, 38-48, İstanbul.

İnternet siteleri

AFAD

Akademi Lisan ve İlmi Araştırmalar

Bahçeşehir Üniversitesi

Başak Kültür Sanat Vakfı

Bülbülzade Vakfı

Cansuyu Derneği

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

BMMYK

DRC

Göç-Der

GİGM

Halkların Köprüsü Derneği

Hamiş

Hayata Destek Derneği

HYD

IMC

IOM

İHD

İGAMDER

İKGV

İstanbul Bilgi Üniversitesi

İstanbul Kalkınma Ajansı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Kliniği

KAOS-GL

Kadın Dayanışma Vakfı

Mavi Kalem Derneği

Mazlum-Der

MC

MEB

Mülteci-Der

SGDD

SKYGD

STGM

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

THİV

TESEV

TOG

TUSEV

Uluslararası Mavi Hilal Vakfı

Uluslararası Af Örgütü

Umut-Der

Yeryüzü Doktorları

Yuva Derneği

www.afad.gov.tr

www.akademiderneği.org.tr

www.bau.edu.tr

www.basaksanatvakfi.org.tr

www.bulbulzade.org

www.cansuyu.org.tr

www.csgeb.gov.tr

www.unhcr.org.tr

www.drc.dk

www.gocder.com

www.gov.gov.tr

www.halklarinkoprusu.org

www.hamisch.org

www.hayatadestek.org

www.hyd.org.tr

www.internationalmedicalcorps.org

www.turkeyiom.int

www.ihd.org.tr

www.igamder.org

www.ikgv.org.tr

www.bilgi.edu.tr

www.istka.org.tr

www.hukuk.istanbul.edu.tr

www.kaosgl.com

www.kadindayanismavakfi.org.tr

www.mavikalem.org

www.mazlumder.org

www.mercycorps.uk

www.meb.gov.tr

www.multeci.org.tr

www.sgdd.org.tr

www.sosyalkulturelyasam.org

ww.stgm.org

www.shudernegi.org

www.thiv.org.tr

www.tesev.org.tr

www.tog.org.tr

www.tusev.org.tr

www.ibc.org.tr

www.amnesty.org.tr

www.umutder.com

www.yyd.org.tr

www.yuva.org.tr

Ek 1 - Mültecilere Yönelik Çalışma Yürüten STK'lar ve Çalışma Alanları

	HUKUKİ/SOSYAL DESTEK VE DANIŞMANLIK	İNSANİ YARDIM	SAĞLIK	EĞİTİM	MESLEKİ EĞİTİM	ÇOK AMAÇLI MERKEZ	KÜLTÜR SANAT	ARAŞTIRMA	KONFERANS ATÖLYE EĞİTİM
AKADEMİ LİSAN VE İLMİ ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ									
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ									
BAŞAK KÜLTÜR SANAT VAKFI									
BİLGİ ÇOÇA									
BİLGİ GÖÇ									
BMMYK									
BROOKINGS INSTITUTE									
BÜLBÜLZADE EĞİTİM, SAĞLIK VER DAYANIŞMA VAKFI									
CANSUYU YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ									
DANİMARKA MÜLTECİ KONSEYİ									
GÖÇ-DER									
HALKLARIN KÖPRÜSÜ DERNEĞİ									
HAMİŞ									
HAYATA DESTEK DERNEĞİ									
HYD									
İKGV									
İHD									
IMC									
ICMC									

	HUKUKİ/SOSYAL DESTEK VE DANIŞMANLIK	İNSANİ YARDIM	SAĞLIK	EĞİTİM	MESLEKİ EĞİTİM	ÇOK AMAÇLI MERKEZ	KÜLTÜR SANAT	ARAŞTIRMA	KONFERANS ATÖLYE EĞİTİM
İGAMDER									
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUKUK KLİNİĞİ									
İZMİR MÜZİSYENLERİ DERNEĞİ									
KIRKAYAK KÜLTÜR									
KAOS-GL									
MALUMAT TOPLUM MERKEZİ									
MAVİ KALEM DERNEĞİ									
MAZLUM-DER									
MÜLTECİ-DER									
SGDD									
SKYGD									
STGM									
ŞANLIURFA PLATFORMU									
TESEV									
THİV									
TOG									
ULUSLARARASI MAVİ HİLAL VAKFI									
ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ									
UMUT-DER									
URFA BAROSU									
VERYÜZÜ DOKTORLARI									
YUVA DERNEĞİ									

Bu tablo görüşmelerden ve internet adreslerinden edinilen bilgilerden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Tablo, Suriyeli mültecilerle çalışan tüm STK'ları kapsamadığı gibi güncellenme ihtiyacı da söz konusu olabilir. Tablonun güncellenmesi için zumraykutlu@anadolukultur.org adresine mail atabilirsiniz.

Ek 2 - Görüşme Yapılan Kurumların Listesi

Görüşme Yapılan ve Bilgi Alınan Kurumlar

ANKARA	KAOS GL İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
ANTEP	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) International Medical Corps (IMC) Kırkayak Kültür Malumat Toplum Merkezi/Mercy Crops Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)
HATAY	Yuva Derneği
İSTANBUL	Akademi Lisan ve İlmi Araştırmalar Derneği Bahçeşehir Üniversitesi Başak Kültür Sanat Vakfı Göç-Der Hayata Destek Derneği Helsinki Yurttaşlar Derneği İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kliniği İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Merkezi International Catholic Migration Center (ICMC) International Medical Corps (ICM) Mavi Kalem Derneği Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) Sosyal ve Kültürel Yaşama Geliştirme Derneği (SKYGD) Türkiye İnsan Hakları Vakfı (THİV) Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) Uluslararası Mavi Hilal Vakfı Yeryüzü Doktorları
İZMİR	Mülteci-Der İzmir Müzisyenleri Derneği

Görüşülen Ancak Suriyelilere İlişkin Çalışma Yürütmediğini Belirten Kurumlar

İSTANBUL	İstanbul Kalkınma Ajansı Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)
----------	--

Görüşme Talep Edilen ve Sınırlı Bilgi Alınanlar/Bilgi Alınamayanlar

ANKARA	Gelecek için Gençlik Derneği International Medical Corps
ANTEP	Bülbülzade Vakfı Can Suyu Derneği Uşaki Vakfı Umut-Der
HATAY	International Rescue Committee
İSTANBUL	Danimarka Mülteci Konseyi Göçmen Dayanışma Mutfağı Hamiş Suriye Kültür Evi Kadınlarla Dayanışma Vakfı Mazlum-Der Mülteci Hakları Merkezi
İZMİR	Halkların Köprüsü Derneği
URFA	Amara Mülteci Destek Merkezi IMPR Urfa Barosu

EK 3 – Antep Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Suriyeli Mültecilerle İlgili Faaliyet gösteren Kurumların Listesi

1. Valilik (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü)
2. Büyükşehir Belediye Başkanlığına
3. İl Jandarma Komutanlığı
4. İl Emniyet Müdürlüğü
5. Şahinbey Kaymakamlığı
6. Şehit Kamil Kaymakamlığı
7. İslahiye Kaymakamlığı
8. Nizip Kaymakamlığı
9. Karkamış Kaymakamlığı
10. Şahin Bey Belediye Başkanlığı
11. Şehit Kamil Belediye Başkanlığı
12. İl Müftülüğü
13. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
14. İl Sağlık Müdürlüğü
15. Göç İdaresi İl Müdürlüğü
16. İl Milli Eğitim Müdürlüğü
17. Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği
18. İl Halk Sağlığı Müdürlüğü
19. Türk Kızılayı Suriye İnsani Yardım Koordinatörlüğü
20. Ticaret Odası Başkanlığı
21. Sanayi Odası Başkanlığı
22. Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği Başkanlığı
23. Organize Sanayi Oda Bölge Başkanlığı
24. Gaziantep Kent Konseyi Başkanlığı
25. 8. Bölge Eczacı Odası
26. Birleşmiş Milletler Temsilcisi (UNHCR, UNICEF, WFP, WHO, UNDP, OCHA)
27. Can Suyu Derneği
28. Deniz Feneri Derneği
29. Verenel Derneği
30. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)
31. Beşir Temsilcisi
32. Bülbülzade Vakfı
33. Uşşaki Vakfı
34. Mazlumder Derneği
35. Vahdet Vakfı
36. Ayder Derneği
37. Memur-Sen Gaziantep Temsilciliği
38. Kamu-Sen Gaziantep Temsilciliği
39. KESK Gaziantep Temsilciliği
40. Sazgınlı Hazı Hamza Eğitim, Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
41. Ortadoğu Sosyal Projeler Araştırma Genel Merkezi Derneği (OSPAM)
42. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)
43. Vefa-Der Derneği
44. Mülteci-Der Derneği
45. IMC Derneği
46. Mavi Hilal Derneği
47. Mercy Corps Derneği
48. Suriye Halkı Eğitim, Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
49. Suriye Sivil Toplum ve Demokrasi Merkezi Derneği
50. Suriye Oğuzboyları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
51. Halep Derneği

52. Suriye Yardım Koordine Birimi Derneği (ACU)
53. Suriye Ufuk Derneği
54. Şafak Suriye Derneği
55. Mercidabık Suriye Derneği
56. Uluslararası Maverâünnehir Dayanışma Derneği
57. Hayat Suriye Derneği
58. Suriye Ekonomi Forumu Derneği
59. Suriye Derya Derneği
60. Suriye Seda Eğitim ve Kültür Derneği
61. Şam Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
62. Toplum Kalkınma Derneği
63. Araştırma ve Yönetim Ekibi Yardımlaşma ve dayanışma Derneği
64. Tek Ümmet Yardımlaşma Eğitim ve Kültür Derneği
65. Yetimlere Bakım ve İnsani Yardım Derneği
66. Akıllıca Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği
67. Şam Suriye Yetimleri Yaşatma ve Koruma Derneği
68. Emel Derneği
69. Suriye Yardım Derneği
70. Fecir Uluslararası İnsani Yardım Derneği
71. Suriyenin Görkemli Geleneği Derneği
72. Kudra Derneği
73. Sınırsız İhsan Derneği
74. Zeytin Derneği
75. Suriye Aşı Destekleme Derneği
76. Suriye Yerel Koordinasyon Derneği
77. Rahme Derneği
78. Emel Yardımlaşma ve Kalkınma Derneği
79. Çok Hayırsevenler Yardımlaşma Derneği
80. Suriyeliler Derneği
81. Suriye Yaralıları Destekleme derneği
82. Suriyeliler Birlik ve Beraberlik Yardımlaşma Derneği
83. Şam Evi Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği
84. Vaat Derneği
85. Bina İnsan Derneği
86. Suriye Sivil Toplum Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği
87. Vatan Derneği
88. Bahar Suriye Derneği
89. Suriyeliler Değişim Derneği
90. Özgür Suriye Doktorlar Derneği
91. Suriye Sultanül Ulema Eğitim ve İnsani Yardım Derneği
92. Suriye Yol Derneği
93. Suriyeliler Dayanışma Derneği
94. Suriye Vatan Derneği
95. Fidan Derneği
96. Ayşe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
97. İnsani Yardım ve Kalkındırma Derneği
98. Suriyeli Çocuklara Eğitim ve Yardımlaşma Derneği
99. Süreyya Derneği
100. Suriyeli Çocukları Koruma ve Dayanışma Derneği
101. Beraber Yapabiliriz Derneği
102. Suriyeliler İletişim ve Dayanışma Derneği
103. Vefa Sosyal Derneği
104. Elif Suriyeliler Yardımlaşma ve Eğitim Derneği
105. Bağlar Çocuk Bakım ve Kalkındırma Derneği
106. Kanada Uluslararası Tıbbi Yardımlaşma Derneği
107. Erdemlikler Derneği
108. Ufuk Derneği

